

BEASAINGO PAPERAK

18 ZKIA.

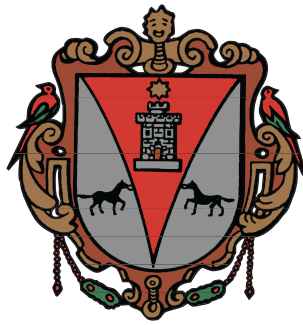
Beasaingo
Udalaren
aldizkaria

2010eko azaroa

José Zufiaurre Goya
Joseba Alonso Arratibel

BEASAINGO MUGAK

Beasaingo udala

Liburu honen egileak Murumendi aldeko mugarriak berrikusten. Josebak, bilatze lanak; Josetxok, idazle lanak.

Zufiaurre Goya, José

Beasaingo mugak / José Zufiaurre Goya, Joseba Alonso Arratibel; itzultzailea = traductor, Edurne Aldasoro Iturbe.—
Beasain (Gipuzkoa) : Beasaingo Udala = Ayuntamiento de Beasain, 2010

76 or.: ir.; 30 cm.—(Beasaingo paperak; 18)

L.G.: SS-1230-2010

ISBN.: 978-84-936700-6-1 (euskaraz)

1.Mugarriak – Historia – Beasain 2. Mojones – Historia - Beasain

I. Alonso Arratibel, Joseba II. Aldasoro Iturbe, Edurne III. Beasaingo Udala

656.056(460.154 Beasain)(091)

Egileak: José Zufiaurre Goya
Joseba Alonso Arratibel

Itzultzailea: Edurne Aldasoro Iturbe

Inprimategia: Gertu (Oñati)

AURKIBIDEA

Aurkezpena	5
Sarrera	7
Lehenengo Atalburua.....	9
Bigarren Atalburua	21
Hirugarren Atalburua	26
+ Abialdiaren lehenengo atala	27
+ id. bigarren id.....	42
+ id. hirugarren id.....	52
+ id. laugarren id.....	59
+ id. bosgarren id.....	68

AURKEZPENA

Atseginez aurkezten dizut Josetxo Zufiaurrek eta Joseba Alonsok idatzitako “BEASAINGO MUGAK” izenburua duen liburua. “Beasaingo Paperak” bildumako hemezortzigarren alea dugu eskuartean dugun hau. Bilduma honen helburua gure herriaren historia zabaltzea da. Gainera, beasaindarrei orain arte ezezagunak ziren herriaren lehengo alderdiak ezagutzeko aukera ematen die, eta beasaindarren bizitzeko eta sentitzeko modua eratzten lagundu duten herriarren ahaleginak gogoratzeko ere balio du.

Eskuartean duzun liburu hau Josetxo eta Josebaren arteko lankidetzaren emaitza da, historiaren ikerketan eta arretaz egindako landanean oinarritutakoa. Bibliografian aipatzen den moduan Udaleko eta Foru Aldundiko artxibo ugari miatu dira udalerriaren perimetroa mugatzen duten mugarren inguruko informazioa bildu eta data jartzeko. Lanaren testuingurua hobeto ezagutzeko, gure udalerriko geografiaren bilakaeraren aipamen labur eta interesgarria egiten digute egileek. Bestetik, mugarri bakoitzaren koordinadei erreferentzia egiteak ziurtasun handiagoa eskainiko luke horiek aldatzeko beharrik izanez gero. Liburua ilustratzen duten argazki eta planoek erakargarriagoa egiten dute irakurketarako.

Liburuaren edukiak gaur egun udalerriaren mugetan dauden mugarri bakoitzaren kokapena zein den erakusten digu. Metodologia zorrotza jarraituz, mugarri bakoitzaren deskribapena egiten da, bertan irakur litezkeen inskripzioak azalduz, eta aldameneko argazkiek kokapenaren, itsas mailarekiko altitudearen eta koordinatu geografikoei dagokien informazioa ematen digute. Hori guztia modu atseginean, Mariaratzan, udalerriko punturik baxuenean, hasi eta erlojuaren orratzen kontrako norabidean udalerriaren perimetroa jarraituz. Ibilbide honetan Ordizia, Itsasondo, Bidegoian, Beizama, Azpeitia, Ezkio-Itsaso, Ormaiztegi, Idiazabal, Olaberria eta Lazkaoko lurak zapalduko ditugu.

Eskerrik beroenak eman nahi dizkizuet Josetxo Zufiaurreri eta Joseba Alonsori erakutsi diguzuen profesionaltasun eta arduragatik. Eskerrak eman nahi dizkiet, era berean, Kultura eta Euskara Saileko arduradunei liburu honen argitarapenean izan duten parte-hartzeagatik, eta beasaindar guztiei liburu hau irakurri eta gozatzea opa diet. Patxi Plazaola Muguruza

Patxi Plazaola Muguruza,
Alkate-udalburua

SARRERA

Izenburutik beretik ondoriozta daitekeen legez, eskuarteko lan honetan irakurleari Beasaingo udalerriak mendeetan barna izan dituen mugarri eta molde ezberdinak ezagutaraztea da gure asmoa; Gudugarreta, Arriaran eta Astigarreta herriak txertatu ahala aldatuz joan zirenak, gaur egun duen itxura eta azalera eman arte.

Jose Zufiaurre Goya izan bada Beasaingo Udalak BEASAINGO PAPERAK izenarekin argitara eman dituen liburukietatik lauren egilea, bosgarren liburuki honetan elkar hartuta gatoz hura eta egile-kide duen Joseba Alonso Arratibel.

Hitz labur esateko, lankidetzaren honen nondik norakoa Josetxoren agiri bidezko ikerketaren eta Josebaren mugarren bilaketa, garbiketa eta argazkiak ateratzeko lanaren elkartzea da; eta lan honen emaitza irakurleei atsegin eta interesgarri eta Beasainentzat interes historikoko gertatzea espero dugu.

2008 eta 2009ko urteak besarkatu dituen azterlan hau zuei eskura ekartzearekin helburu bat baino ez dugu izan, zera, mendi ibilaldietan gure udalerria Ordizia, Itsasondo, Bidegoian, Beizama, Azpeitia, Ezkio-Itsaso, Ormaiztegi, Idiazabal, Olaberria eta Lazkaoekin mugarritzen duten zedarriekiko txangozaleen jakin-mina zorroztea. Honela, bada, aurkeztu asmo ditugun datuak berdintzearen lanegitasmo sistematizatua jarraitu dugu, lanerako lagungarri eta zertzeladak ez ahazteko baliagarri izan zaiguna, berriz ere tokira itzultzen ibili beharrik izan gabe.

Maiz sarritan eta agiri bidez kokalekuaren gutxi gora-beherako tokia jakin arren, zail gertatu zaigu horiek aurkitzea, denboraren joanak bere lana egin baitu eta sasitza zein sastrakez begi-bistatik guztiz estaliak baitzituen.

Horietara egin dugun bisita bakoitza baliatu dugu sasiak kendu, garbitu eta margo gorritz ebakitako grabatuak gainazaleratzeko; baita, harriaren kalitatea, luze-zabalak, zaintza egoera eta abar aztertu eta alde guztietatik argazkiak ateratzeko ere.

Gatozen, bada, ikergai dugun gaiari heltzea eta ikus dezagun ESPASA hiztegiak zer dioen MUGA hitzari buruz.

“Muga-Mugarri. Jabe ezberdinenak diren landa-eremu edo -lursailak bereizteko balio duen murgarte, bidezidor, lerroan jarritako zuhaitz sail, goldatu gabeko lur-zerrenda, erreka, erreka eta abar.”

Ikusten dugu, bada, definizio honek hainbat elementu fisiko jasotzen dituela, antzinetatik lursailen mugaketak bereizteko erabili direnak, dela lurjabedunenak, dela toki edo herrietakoak.

Eta baditugu, gainera, gure lurreko diren ikerlarien lanak, itzal handiko On Joxe Miel Barandiaran jaunarenak eta beste, haien ikerlanen argitalpenetan mugarri mota hauek aipagai izan dituztenak.

Gaurdaino mugaketa molde ezberdinak iritsi zaizkigu, mugarriez beste, hala nola lubakiak (*lubakia = lur ebakia*), ilaran landatutako zuhaitzak (*enbor zuriko lizar, elorri zuri edo*

pago ilarak), lepa muturrak, erreka eta erre-kastoak edo latsak, eta abar.

Aipatu ditugun lehenengo bi mugaketa moldeak, ohiko mugarriaz besteko direnak, batik bat jabe partikularrek erabili izan dituzte, mugakideak mugarriak mugituko zituelako beldur; jokamolde hori arrunta izan da garai guztietan. Bada, beldur zen lurraren jabeak lubaki zabala egiten zuen, ia beti "V" itxurako profila zuena, metro bete zabal eta metro bete sakonekoa, elkarren ondoko bi mugarriren artean egin ohi zena, etorkizunean eztabaida edo lursail galtzeak saihestea zuena helburu.

Beste zenbaitetan zuhaitz saila landatzen zen mugarri biren artean eta behin haiek hazten zirenean, ezinezkoa zen haiek mugitzea, lubakia bezalaxe.

Eta hain ziren arruntak mugarte mota hauek, ezen arautu ere egin baitituzte lege bidez lerro zatitzailearekiko gorde behar diren tarteak, eta abar. Gure lurretan zuhaitz ilarak urkiarenak izan ohi ziren, enbor zuriak garbi asko erakusten baitzuen mugarria, nahiz elo-

rri zuria eta pagoa ere erabili izan diren. Oso arrunta da gure mendietan mugarriez gain bi mugaketa molde hauek aurkitzea.

Eta amaitzeko, gure esker ona luzatu nahi diegu eman digun laguntzagatik artxiboko arduradun den Victor Alberto Arguiñano jaunari; Udalaren Kultura Saileko Gurutze, Lourdes eta Aneri; Udaltzaingoari; eta Udaleko agintariei eskuarteko liburu hau argitara emateagatik.

Eta sarrera txiki honen ondoren, ikus dezagun bidenabar bada ere, hainbat egilek egindako ikerlanak oinarri hartuta, gure herriak bizi izan zituen gorabeherak herri gune modura eratzeko, izena aukeratzeko eta historian zehar bere izan dituen antolamendu politiko-administratibo anitzetara egokitzeko, XVII. mende hasieran berez eta beretzat Herribildu titulua jaso bitartera arte; baita, XIX. mendearen azken herenaren eta XX. mendearen lehenengoaren artean izan zituen ondoko atxikimenduak, gaur egungo egoerara iritsi arte.

EGILEAK

Iparraldetik

Atxipiko haitza

LEHENENGO ATALBURUA

Atariko ohar labur batzuk

Lehenengo biztanleak

1927ko urtean Telesforo Aranzadi eta Joxe Miel Barandiaranek Elorritzabalgo muinoan, Murumendi mendiko historiaurreko artzaintza gune izan zen tokian, aurkitutako/ageriko lehenengo trikuharria izango zen hari bisita egin ziotenetik (Barandiaranek 1979ko "Beasain Jaietan" urtekarian eman zigun horren berri), ordutik hona XX. Mendearen azken laurdenean beste hainbat hilobi-monumentu aurkitu dira mendi mitiko honen saihetsetan, tumuluak eta trikuharriak, eta horixe dugu mendi honen mendi-magaletan artzaintzan luze jardun zirelako erakusgarri garbi.

Eta era honetara, ezagunak ditugu gaur egun Trikuaizti I eta Trikuaizti II trikuharriak, Astigarreta gainean, San Gregorio Magno basilizatik gertu daudenak; Larrarteko trikuharria, Garingo auzune gainean izen bereko parajea; Trikumuttegiko trikuharria, Maramenditik abiatuta Matxinbentaraino jaisten den mendilerro txikiaren gainean; Maramendi Iparra eta Maramendi Hegoa trikuharriak; Mandubizelaiko trikuharria, Mandubiko gainaren eta Kizkitzako basilizaren artean dagoena.

Jose Antonio Mujika Alustiza arkeologo beasaindarrak monumentu megalitiko hauetako hainbatetan egindako azterketen emaitzak 1983tik 1993ra bitarteko urteetako gure aldizkariaren argitalpenetan ikus ditzakegu; baita "Arkeoikuska" aldizkari espezializatuan ere.

Hilobi aztarna hauek guztiak Murumendi mendiaren inguruan historiaurrean bizi izan zen artzaintza jarduera garrantzitsu bezain luzearen lekuko ditugu eta orduko biztanle haiek genituzke inguru hauetako lehenengo biztanle sedentarioak, gure inguru hauek zeharkatzen dituen Oria ibaiaren urertzetan biztanle-guneak eratuko zituzten haien arbasoak, alegia.

Mandubizelaiko trikuharria

Trikuaiztiko tumuluak

San Andres ermita

Pagorriagako baserri honetan bizi izan zen Murumendin ezagutu genuen azken artzaina, Jose Ignazio Aranburu, Beasaingo Arizmendi baserrikoa, artzaintza 1953an utzi zuen arte.

Gatozen, bada, gure hasierako biztanle gune hartara eta ikus dezagun haren izenaren gainean egindako azterlan interesgarria, 1994an argia ikusi zuena.

Halaxe, bada, urte hartako "Beasain Jaietan" urtekarian, urteetan herrian albaitari lanetan ari-tu zen On Juan Dorronsoro Ceberio jaunak BE-ASAIN toki izenaren jatorriari buruzko teoria azaleratzen duen artikulua eman zuen argitara, oso egokia gure iritzira.

Funtsean, izena bi zati egiten du, hau da, BE-RAZ eta ARAIN, mendiko biztanle haiek Oria ibaiaren urertzetara jaitsi zirenean ikusi zutena deskribatuko lukeena, "Belaze Harana".

Nahiz euskal filologia gaietan ezjakin garen, ez da zail jabetzea "Beraz" aurrizkia gure egungo "Belar" hitzari dagokiola, belazea; eta "Arain" atzizkia berriz, gure egungo "Haran" hitzari.

Bi hitzetan "R" hizkia galdu izana guztiz gertakari arrunta dugu gure hizkuntzan eta makina bat adibide zehatz badugu gure geografiako gune eta baserri ugariren izenetan. Urrutira begiak luzatu beharrik izan gabe, haran honen magaletan barreiatutako baserriek Aranezar, Aranberri, Arangoiti, Arantxiki eta antzeko izenak jaso ohi dituzte; hitz labur esateko, inguru hau Aran edo Arain ingurua genuen.

Beste ikuspegi bati helduta, eta hori bizkar-tuko duen inongo agiririk ez badugu ere, herriaren ahozko tradizioak ekarri digu San Andres baseliza izan zela, Erauskingo auzoan, gure arbasoen lehenengo eliza edo otoitz-gunea.

San Andres ermitan aurkitutako giza hezurak

Eta gogoan izanda antzina hildakoak elizetako lurzoru azpian hilobiratu ohi zirela, baseliza honetan 2000ko urtean Aranzadi Elkarteko Axier Olazabal arkeologoak egin zuen indusketa arkeologikoan bertan lurperatutako hilotzen hondarrak aurkitu zituen.

Aurkikuntza honetako gorpuzki zaharrenen analisiek hondarrak XIV. mende ingurukoak zirela ondorioztatu zuten, hau da 1310 edo 1320 ingurukoak.

Ez dakigu Andra Mari Jasokundearen Beasaingo eliza antzinakoa zein datetan eraiki zen, baina gogoan izan horren gainean agiri bidez jasoa dugun lehenengo aipamena 1468koa dela, hau da, 140 urte beranduagokoa eta horrek ahozko tradizioak ekarri diguna indartu besterik ez du egiten.

Honen guztiaren ondorioz, egungo Beasaingo Herribilduaren lehenengo biztanle gunea nola sortu zen erakutsiko ligukeen gutxi gora-beherako irudia izango genuke.

Udalaz gaindiko egituren kide izatea

Behin toki-erakundea sortua zela, Auzo, Herri, Kontzeju, Unibertsitate edo Toki balizko ize-nez bereizia, 1615ean izendatzen zaion modura, Zaharren Kontseiluak buru egingo zuten erabaki xumeak hartuko zituen, bertako biztanleen bizikidetzara hobe baten alde.

Gerora, une jakin batean, probintzien sorrera etorriko zen eta, jakina, antzinako Ipuskoan sartuko zen, geroko Gipuzkoan, aldi berean, Nafarroako Erreinuaren atal zena, estatu independente zen aldetik, egungo hitzetan garbi ulertzeko Ingalaterra, Alemania, Castilla edo Frantzia ziren bezalaxe.

Eta aurreko idatzi-zatian egindako baieztapenarekin inor aztora ez dadin, on Tomás Urzainqui Mina eta on Juan Mª de Olaizola Iguñiz jaunaren *“La Navarra marítima”* izenburuko obra irakurtzeko gonbitea luzatu nahi dizugu, irakurle, argia ikusi zuenetik 12 urte baizik igaro ez badira ere, 6 argitaraldi baino gehiago ikusiak baititu.

Bertan agiri bidez azaltzen dute egileek nola Nafarroako erresumak egungo Araba, Bizkaia eta Gipuzkoa hartzen zituen bere baitan, harik eta indarrez Alfonso VIII. Gaztelako erregeak kendu zizkion arte.

Honela, bada, kokatua dugu gure herria Gipuzkoako probintzian, Nafarroaren jabetzako lehenik, Gaztelaren jabetzako ondotik, eta Espainiako Erresumarena azkenik; eta ezarian, gizatalde ezberdinak sortuz joan ziren, nekazariak, artisauak, olagizonak eta beste, eta horien guztien artetik auzokideak administratzeko erakunde publikoetan ordezkaritza izan nahi zuten haiek noblezia probatuz eta beretuz gailendu ziren.

Herribilduen sorrera

Bestalde, errege-erregina konkistatzaileek euren erreinuak handitu ahala, haien lurraldeetan gotorleku modura izenda genitzakeenak sortzen zituzten eta horietan jartzen zituzten haien ordezkari izango zirenak; hartara, eurek zein senitartekoek lurraldean zehar egiten zituzten etengabeko bidaietan eta baita atzerrirakoetan ere, atsedean hartzeko toki seguruak izateko modua egiten zuten.

Bada, gure ingururik gertukoenean, Gaztelako erregeak Herribildu “Segura” eta Herribildu “franka” sortu zituen, Alfontso Jakintsua Erregeak 1268ko uztailaren 30ean Villafranca izenez bataiatu zuena.

Probintzia barruan, bertan ekoizten ziren ondasunen administrazioa eta banaketa inbertsioetan Batzar Nagusietako bilkuretan erabakitzen zen eta horietara Herribildu titulua zuten herrietako ordezkariak soilik joan zitezkeen.

Honen ondorioz, egungo Goierri eremuan biltzen ziren herri guztietatik Segura eta Villafrancako ordezkariak soilik esku har zezaketen.

Ordea, barruti ez oso handiko herribilduak zirenez gero, Ordizia batik bat, ezin nekazaritza-abeltzaintzako ustiategiak ugariak izan eta horrek biztanleria ere txikia izatea zekarren eta ondorioz, boto gutxi izatea; honenbestez, Batzar Nagusietan zuten pisu eskasak euren herrientzako

Segura bezalakoak ziren prestatzen zituzten herriak, tontorrean eta harresiz inguratuta.

nahi zituztenak baino inbertsio askoz ere txikiagoak lortzea eragiten zuen.

XIV. mende amaieran, bi herribildu hauek inguruko herrietako biztanleak atxiki zitezen konbentzitzea lortu zuten, biztanle gune garrantzitsuak osatuz; horiek boto kopuru handia eman-go zien eta horien bidez nagusiki bide eta zubien azpiegiturak finantzatzeko inbertsioak eskurtzea lortuko zuten.

Ekimen horien ondorioz, Astigarreta, Gudugarreta, Idiazabal, Mutiloa, Zegama eta Zerain Segurako Herribilduari atxiki zitzaizkion; eta Alzaga, Arama, Ataun, Beasain, Gaintza, Itsasondo, Legorreta eta Zaldibiakoa, berriz, Villafrancako Herribilduari lotu zitzaizkion.

Ikus dezakegun Villafrancarekin izenpetu zuten atxikimendu-eskrituraren testua.

“ En el nombre de Dios amén. Sepan cuantos este público instrumento de vecindad vieren, cómo nos el concejo é alcalde é oficiales é homes buenos de la villa de Villafranca, siendo ayuntados á concejo en la iglesia de Santa María de la dicha villa a campana repicada, según lo habemos de uso é de costumbre de nos ayuntar á concejo, é siendo en el dicho concejo Martín López de Isasaga alcalde de la dicha villa, é Martín de Zavala é Juan de Isasaga, jurados de la dicha villa, de la una parte: é nos los moradores de las colaciones de Ataun, é de Beasain, é de Valdivia, é de Gainza, é de Isasondo, é de Legorreta, é de Alzaga, e de Arama é ciertos moradores de la colación de Lazcano, siendo ayuntados en la dicha iglesia á llamamiento de los nuestros jurados, según que lo habemos usado de nos ayuntar sobre semejantes negocios. Estando en uno con el dicho con-cejo nombradamente, siendo presentes en el dicho lugar, ...; y Juan de Azteiz de Erauscain jurado de la dicha colación mantenga por muchos años y buenos con acrecentamiento de señóros reales por mejoramiento de nos los sobre dichos é amparo é guarde los mal fechos, por cuanto estamos en frontera de Navarra, para que seamos mejor defendidos de las fuer-zas é sinrazones por servicio del dicho señor rey, é nos podamos vivir en mayor sosiego y paz: por ende nos todos los sobre dichos por nos é por todos los otros varones y mugeres, que son y fueren en las dichas colaciones, primeramente habido so-bre ello tratado é consejo, por nos é por nuestros bienes, ANSI muebles como raíces, los que al presente tenemos, como los que habremos de aquí adelante, é los nuestros sucesores é sus bienes por ahora é para siempre jamás, siendo amistados como dicho es sobre la razón que

adelante será espresada, otorgamos é conocemos que de nuestra propia y agradable volun-tad, é sin premia é sin ambi-ción alguna entramos por vecinos de vos el concejo de la dicha Villafranca, é que nos é nuestros bienes é todos los que son ó fueren en las dichas colaciones ó en cualquier de ellos, é los nuestros sucesores é todos los bie-nes que son o fue-ren, que las dichas colaciones serán tenudas de mantener vecindad para siempre jamás en la dicha villa, según en la manera que será declarado en la dicha vecindad, facemos que lo que dicho es é demás por razón que entende-mos que por la dicha vecindad que seremos mejor defendidos así en cuerpos como en nuestros bienes de los caballeros es-cude-ros que son en la comarca poderosos. Ende facemos nuestra vecindad como de todos los otros moradores y así pone-mos é establecemos firmemente según mejor y más cumplidamente pudieremos de fecho y de derecho esta dicha vecin-dad con vos el dicho concejo, alcalde y homes buenos de la dicha Villafranca en tal manera é postura que por razón algu-na o con-tienda que presente sea ó ser pueda de aquí adelante non podamos de ella salir ni contradecir en alguna mane-ra nos ni los nuestros sucesores, ni los que somos ni fuéremos en las dichas colaciones, esto que los queramos facer nos ó otro por nos que nos non vala en ningún tiempo del mundo, nin seamos oídos sobre ello en juicio ni fuera de juicio: así como sobredicho es contrahemos é tratamos é establecemos é facemos esta dicha vecindad por nos é por todos los que fueren en las dichas cola-ciones é por nuestros sucesores que lo nuestro obieren de haber é tenemos por bien sponemos todos los dichos nuestros bienes así muebles como raíces, habidos y por haber que nos por nos mismos nin otros por nuestro nombre nin de nuestros sucesores que lo nuestro hubieren de heredar que non podamos ni puedan traspasar en persona alguna nin personas, salvo con esta carga de esta vecindad é con las condiciones e pagamientos que adelante serán declarados é puesto que sean tal pasados é ajenados en cualquier manera que siempre serán so la dicha carga. Por ende ponemos con vos el dicho concejo, alcalde e oficiales que fueren por tiempo en la dicha villa, que sobre nos é sobre los nuestros cuerpos, como sobre los bienes é sobre los que lo nuestro hubieren de heredar hayades jurisdicción así en lo civil como en lo criminal, en lo alto ó en lo bajo, é sobre ello que podades establecer é ordenar é poner cualquier jueces, é que seamos tenudos nos é los nuestros sucesores é todos aquellos é aquellas que fueren en las dichas colaciones de venir a los llamamientos ó emplazamientos que el alcalde ó alcaldes de la dicha villa ficiéren é mandaren facer é consentir é por obedientes en los llamamientos é juicios é sentencias que ficiéren en el non alzada derecha para merced del dicho señor rey é para ante los sus oidores é alcaldes de la su corte, é otro si que vos el dicho concejo que podades facer esta-tutos é composiciones todos aquellos que fueren á servicio del dicho señor rey é pro é mejoramiento de vos el dicho con-cejo é nuestro, é nos seamos tenudos de guardar é cumplir todo cuanto por vos el dicho concejo fuere establecido e com-ponido é mandado so las penas de Yuso contenidos en este contrato, puesto que non semos llamados ni semos presen-tes. Item ponemos con vos el dicho concejo que seamos tenudos de pagar todas las talas é pechos é derechos en porcio-nes que hubieredes á dar al dicho señor rey según viniere por el repartimiento que habedes usa-do hasta aquí. Item pone-mos con vos el dicho concejo que seamos en carga é seamos tenudos á todos los muros é valedores é á todas las otras facenderas é cargas é cosas necesarias que el concejo hubiere menester hacer ahora é de aquí adelante, que seamos tenu-dos nos é los nuestros sucesores tenudos de pagar al dicho concejo repartiéndolos como el dicho concejo á tenido é acos-tumbrado hasta aquí, bien así como si propiamente ficiésemos nuestra morada dentro de los muros de la dicha Villafranca, quier sean números y cargas personales quier sean reales, ca por este dicho contrato que con vos contrahe-mos é tratamos por vos con todos nuestros bienes muebles ó raíces habidos é por haber como dicho es, porque la renta del molino del dicho concejo que vos dicho concejo seades tenudo de poner en las facenderas del dicho concejo por siem-pre jamás, así como en lo cercar é torrear é en otra cosa que el cuerpo del concejo tuviere por bien en su provecho común de todos. Otrosi que nos los sobredichos de las dichas colaciones que no seamos tenudos de venir á velar en la dicha villa por nuestros cuer-pos por nos ni por nuestros sucesores, salvo lo que Dios non quiera hubiese guerra en Guipúzcoa, que entonces siendo lla-mados que vengamos á guardar é defender para servicio del dicho señor rey. Otrosi, si el dicho con-cejo ficiere alguna labor o acarreo por sus cuerpos ó con juntas de bueyes, que a ello non seamos tenudos de venir por premia con nuestros cuerpos ni bestias ni bueyes, si no es que por nuestro agradable placer quisiéramos ayudar. Otrosi que los nuestros términos é montes é exidos haya cada colación los suyos como fasta aquí sin parte del dicho concejo, é bien así el dicho concejo haya los suyos los dichos términos é montes é exidos sin parte nuestra de las dichas colaciones, é si costa siguiere sobre razón de los dichos montes é términos é exidos cada uno se pare sobre sí. Otrosi si por aventu-ra alguna cosa de pagar de parte del dicho señor rey á nos las dichas colaciones fuere cargado para en servicio así en homes ó en maravedís ó en otra cosa cualquiera ó por la hermandad de Guipúzcoa de las costas, é de los requerimien-tos que suelen facer, ansi seades tenudos vos el dicho concejo de pagar de esto como nos somos tenudos de pagar todas las otras cosas de suso son dichas, repartido todo ello según que vos el dicho concejo habedes usados y acostumbrados. E que nos los de las dichas colaciones nin alguno nin algunos de nos que sin licencia de vos el dicho concejo que no faga-mos juramento ni trato ni estatuto alguno con ningunos otros concejos ni caballeros ni caudillos ni con otra persona ó personas singulares so pena de Yuso se irá declarado é á nos sometemos en to-das las costas así reales como persona-les seamos tenudos é seamos so tal pena bien así como si propiamente ficiéremos en nuestra morada de dentro de los muros de la dicha villa. E nos el dicho concejo é alcalde é oficiales é homes buenos de la dicha Villafranca por nos, é nos los sobre dichos de las dichas colaciones por nos é por los nuestros sucesores é por los que son é serán en las dichas cola-ciones obligamos á nos é á nuestros bienes muebles é raíces ganados, é por ganar de tener é guardar é cumplir todo lo que en este instrumento público se contiene é de non ir nin venir contra ello en algún tiempo so firme estipulación; é si por aventura nos las dichas colaciones é cada una de ellas fuéremos contra ello é contra parte de ellol, sea tenuda cada una de las dichas colaciones de dar y pechar al dicho concejo que por cada vegada que contra ello seamos ó fuéremos

cincuenta mil maravedís de buena moneda castellana, é si por aventura alguna persona singular fuere contra lo sobredicho en todo ó en parte en cualquier manera por cada vegada sea tenudo de dar y pechar á vos el dicho concejo cinco mil maravedís de la dicha moneda por pena é postura que en contrario ponemos, é la pena pagada ó no pagada que finque firme y valedera la dicha vecindad en todo lo que dicho es para ahora é para siempre jamás, é que vos el dicho concejo é alcalde é oficiales é homes buenos de la dicha villa hayades poder cumplido para facer prenda ó prendas en nuestros bienes por pechos é derramamientos que repartieredes entre vos a nos, é bien así por las penas cada vez que en ellas cayeremos é ven-derlas según fuero de la dicha villa; Et humildemente suplicamos é pedimos por merced á nuestro señor el rey que sea su merced de nos confirmar esta dicha vecindad é de nos dar é de mandar su privilegio rodado en esta razón, é por mayor firme-za rogamos é mandamos á vos Ochoa Martinez Barrena é Lope Ochoa de Ataun é á Martín Ibáñez de Aramburu, escribanos del dicho rey que fagades é mandades de facer de esto sendos contratos suyos, así para el dicho concejo como para las di-chas colaciones de contenor e signados con vuestros signos. Fecho fue este instrumento en la dicha iglesia de la dicha Villa-franca á ocho días de Abril año del nacimiento de nuestro salvador Jesucristo de mil trescientos noventa y nueve años. De es-to son testigos, que está presentes rogados para esto D. Juan de Berastegui é D. Juan Mígueles, clérigos beneficiados de la dicha iglesia de Santa María de la dicha villa é D. Juan de Arriaga abad de Legorreta, é D. Pedro de Arama clérigo é García de Arechaga carpintero é García de Iturrioz cantero.—E yo Martín Ibáñez de Aramburu escribano del dicho señor rey en uno con los dichos Ochoa Martinez y Lope Oxhoa escribanos e con los dichos testigos á todo lo que dicho es escribí este instrumento público é fice aquí éste mi acostumbrado signo en testimonio.—E yo el dicho Ochoa Martinez Barrena escribano público por el dicho señor rey en la dicha Villafranca que á todo lo que sobredicho es en uno con los dichos Lope Ochoa é Martín Ibáñez escribanos é con los dichos testigos fui presente é fice escribir éste instrumento público de vecindades é fice aquí este mío signo en testimonio de verdad.—E yo Lope Ochoa de Ataun escribano público sobredicho por el dicho señor rey en la dicha Villafranca que fui presente en uno con los dichos Martinez é Martín Ibáñez escribanos é con los dichos testigos á todo esto sobredicho por autoridad é mandamiento de las dichas vecindades é á pedimento del dicho concejo de la dicha Villafranca fice escribir esta carta pública é puse en ella este mío signo en testimonio de verdad.”

Atxikimendu hauezaz guztiez gain, atxikitako herriek ez zuten euren lurraldeko barrutien jurisdikzioa galdu, ez eta herri-lurren eta horien etekinen gaineko jabetza ere.

Emantzipazioa

Denborak aurrera egin ahala, itxura batera elkarrekin zerikusirik ez zuten bi egoeraren elkarretaratzeak atxikimendu horiek berrehun urte baino pixka bat gehiago irautea ekarri zuten.

Eta halaxe izan zen, izan ere, batetik herriek itxaropena galdua zuten euren herribilduetan eta haietatik bereizteko irrikan, obrak-eta egiteko inbertsioak eskuratzeko orduan haien lurraldeetan egiteko erabiltzen baitzituzten eta apenas iristen baitzitzaien atxikitako herrietan lanak egiteko dirurik.

Bestalde, errege ogasuneko diru-kutxak hain zuten diru premia, horiek betetzeko herribilduetatik herriak bereizi eta hauek berez eta beretzat herribildu izendatu zituztela; ordainetan biztanle bakoitzeko 25 dukat kobratu zizkieten eta horretarako, auzo-lurrak saldu eta pobretu egin behar izan zuten.

Beasaini zegokionez, ordainketa horrek 3.450 dukateko kopurua egin zuten, herrian kontatu ziren 218 biztanleren ordainetan, *“dos cuentos du-cientos sesenta y ocho mil y setecientos cincuenta maravedís”* en pareko zena.

Herri-lurrak bertako baserri eta sailekin betiko galtzeak ekarriko zuten pobretzeak pobretze, atxikitako herri zein tokiak “Herribildua berez eta beretzat” titulua lortzearen aldeko jarrera erakutsi zuten.

Honela, bada, Madrilen Beasaingo Tokiaren eta besteen ordezkari prokuradore zen Martín Ibáñez de Ubaiar lizentziatuak hainbat gestio egin ondoren, Kontzeju honek mila seiehun eta hamalagarren urteko ekainaren zortzian eskuordetu zion ahalaren indarrez, aipatutako titulua Madrilen mila seiehun eta hamabosteko otsailaren laugarren egunean emandako errege zedula bidez eskuratu zuten.

Ikus dezagun, Beasaingo Mugarrien Liburuan emakida honi dagokionez jasotzen dena.

ASIENTO HECHO CON EL REY NUESTRO SEÑOR

Lo que por mandado del Rey Nuestro Señor se Asienta y Concierta con el Concejo y Vecinos del Lugar de Beasain que al presente es de la Jurisdicción y Juzgado de la Villa de Villafranca de la Provincia de Guipúzcoa y con el Licenciado Martín Ybañez de Ubaier en su nombre y por Virtud del Poder que le dio el dicho Concejo en ocho de Junio del año pasado de mil y seiscientos y catorce años .en el dicho lugar' ante Felipe de Arcilla Escribano de su Majestad y del numero de la Alcaldía mayor de Hareria que originalmente queda asentado en los Libros de la Secretaría de la Real Hacienda del Oficio del Señor Secretario Alonso Nuñez de Baldivia de que Yo el presente Escribano doy fe sobre eximir y apartar el dicho Lugar de Beasain de la Jurisdicción de la dicha Villa de Villafranca y darle Jurisdicción de por sí y sobre sí en todos sus términos es como se sigue. -----

Primeramente que por cuanto por parte del dicho Lugar de Beasain se hizo relación a su Majestad en su Consejo de hacienda que el dicho Lugar y sus vecinos siendo libres se habían unido y entrado de su voluntad por vecinos de la dicha Villa y después acá han tenido con ella muchos pleitos y al presente los tratan en que han gastado y gastan mucha suma de dinero sobre preeminencias y cosas que la dicha Villa pretende contra el dicho lugar.- Como anexo al Juzgado y Jurisdicción que tiene en él y que con esta ocasión han sido y son muchos los malos tratamientos y molestias que reciben de la dicha Villa de Villafranca además de que en los dichos pleitos con sus mismos votos o fuegos hacen contra ellos contribuyendo en los gastos de la dicha Villa y que el dicho Lugar de Beasain tiene términos límites y gobierno distinto y apartado de la dicha Villa y ella sobre el solamente jurisdicción con solo el título de habérsele encomendado cuando tenían menos vecindad y que al presente el dicho Lugar está muy extendido y tiene muchos vecinos y si se, eximiesen de la dicha Villa se extendería mucho más la población y se introducirían buenos libretos para gobernar la república tanto más siendo como son todos originarios de la dicha provincia de Guipuzcoa y descendientes de sus fundadores y podrían acudir mejor y con más presteza a las ocasiones que se ofrecen y puedan ofrecer del servicio de Su Majestad sin tener necesidad de acudir primero a la dicha Villa, aguardar su orden y que haciendo Su Majestad merced al dicho Lugar de Beasain de eximirle de la dicha jurisdicción y juzgado de la dicha Villa de Villafranca y hacerles Villa de por sí dándole jurisdicción civil y criminal alta y baja mero mixto imperio sujeta al corregimiento de la dicha Provincia de Guipuzcoa en la forma y con las preeminencias que tienen las demás Villas de la dicha Provincia y como se concedió últimamente a la Villa de Legazpia que era de la jurisdicción de la Villa de Segura y que como una de ellas pueda acudir por su Procurador a las Juntas Generales y particulares que las otras Villas y Alcaldías de la dicha Provincia hicieren para tratar de las cosas que se ofrecen y darle privilegio de ello en bastante forma servirá a Su Majestad por esta merced con lo que fuere justo lo cual visto en el Concejo de hacienda de su Majestad y las diligencias que sobre ello hizo el Licenciado Hernando de Ribera que por comisión de su Majestad fué a la dicha Provincia de Guipuzcoa a tratar de este negocio y de otras cosas con su parecer ha tenido su Majestad por bien de hacer merced al dicho Lugar de Beasain de concederle la dicha exención de la dicha Villa de Villafranca y hacerla Villa de por sí y sobre sí en la forma y con las condiciones siguientes.-----

Comisión Real. Don Felipe por la Gracia de Dios Rey de Castilla, de León, de Aragón, de las dos Sizilias de Jerusalén, de Portugal, de Navarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Sevilla, de Cerdeña, de Córdoba, de Córcega, de Murcia, de Jaén, de los Algarbes, de Algecira de Gibraltar, de las Islas de Canaria, de las Indias Orientales y Occidentales, Islas y tierra firme del Mar Océano, Archiduque de Austria, Duque de Borgoña, de Brabante y Milán, Conde de Aspurg, de Flandes y de Tirol, Señor de Vizcaya y de Molina.-----

A Vos el Licenciado Hernando de Ribera sabed que por mi mandado se han tomado asientos e concierto con el Concejo y Vecinos del Lugar de Ataun, Zaldivia, Albiztur, Berastegui y su barrio de Eldua, Zegama, Andoain, Amezueta, Legorreta, Zizurquil, Elduaien, Mutiloa y Zerain, Alzo, Amasa, Icaztegueta, Gainza, Astigarreta, Gudugarreta, Abalzusqueta, Orendain, Alzaga, Zaldivia, Ormaiztegui y Beasain, que todos son en la Provincia de Guipuzcoa y con el Licenciado Martín Ibáñez de Ubaier por algunos de ellos y con otros con Francisco de Berastegui Bustinsoro y el Licenciado Zumeta Don Francisco de Ugarte y Domingo de Mitezar en su nombre y por virtud de sus poderes los cuales dichos asientos han sido por mí aprobados el día de la fecha de esta y son sobre la merced que hago a los dichos lugares de eximirlos y apartarlos a unos de la Jurisdicción de la Villa de Tolosa, Segura e Villafranca de la dicha Provincia y hacerlos Villas de por sí y sobre sí con Jurisdicción Civil y Criminal alto bajo mero mixto imperio en ellos y sus términos y que el Alcalde ordinario y Teniente de cada uno de los dichos Lugares y los Regidores y demás Oficiales que ha de haber en cada uno de ellos sean elegidos y nombrados en la forma que se declara en los dichos asientos por lo que han ofrecido servirme con veinte y cinco ducados por cada vecino de los que hubiere en los dichos Lugares y los términos pagados a los plazos y en la forma y con las condiciones contenidas en los dichos asientos según más largo en ellos a que me refiero se contiene.-----

Con las cuales dichas condiciones el dicho Licenciado Ubaier en nombre de la dicha Villa de Beasain y en virtud del dicho su poder aceptó la dicha misión y obligó los bienes propios y rentas de la dicha Villa de Beasain y de los vecinos particulares de ella muebles y raíces habidos y por haber, de que pagarán a Su Majestad o a su Tesorero General en su nombre o a quien por Su Majestad fuere mandado, todo lo que montare la dicha exención conforme a la averiguación que se hiciere de la dicha vecindad puesto en esta Corte en real de contenido en las Arcas de tres llaves con intervención de los contadores de la razón de la real hacienda que tienen las llaves a su costa y riesgo al dicho plazo so pena que si no lo hiciere y cumpliere pueda ir y vaya una persona de esta corte a lo cobrar con quinientos maravedís de salario

cada día por los cuales como por el principal y traída del dinero y demás costas que sobre ello se recrecieren puedan ser ejecutados como por maravilla y haber de Su Majestad hasta hacerle entero y cumplido pago de la dicha cantidad, y para más seguridad hipoteca Jurisdicción y merced que Su Majestad les ha hecho sin que la obligación general derogue a la especial ni por el contrario, y dio poder cumplido a cualesquiera instancias de Su Majestad y en especial a los señores Presidente y del Consejo de hacienda quedó por sentencia pasada en juzgada renunció las leyes de su favor y la general del derecho. Y lo otorgó así en la Villa de Madrid a veinte y seis de Enero de mil y seiscientos y quince años. Testigos Francisco de Bustinsoro Berastegui vecino de San Sebastián y Domingo de Mitezar vecino de Idiazabal que juraron en forma conocer el dicho otorgante y ser el aquí contenido y asimismo fué testigo Juan Ibanes estante en Madrid y el dicho otorgante firmó el Licenciado Obaiar. Ante mí Melchor Vazquez de Moran. E yo Melchor Vazquez de Moran criado de Su Majestad su escribano y oficial de la secretaría de su Real Hacienda fuí presente y lo signé. En testimonio de verdad. Melchor Vazquez de Moran. El Rey por cuanto por mi mandado se tomó el asiento y concierto de esta otra parte escrito con el Concejo y Vecinos del Lugar de Beasain en la Provincia de Guipuzcoa y con el Licenciado Martín Ibáñez de Ubañar en su nombre y en virtud de su poder sobre la merced que hago al dicho Lugar de eximirle de la Jurisdicción y Juzgado de Villa de Villafranca y hacerle Villa de por sí y sobre sí con Jurisdicción Civil y Criminal alta baja mero mixto Imperio en todos los términos y darle Privilegio de todo ello por lo cual han ofrecido de servirme con el precio y al plazo y con las condiciones y en la forma contenida en el dicho asiento. Por hende por la presente le apruebo y ratifico prometo y seguro por mi palabra real que cumpliéndose por parte del dicho Lugar lo que le toca de lo en el contenido mandaré cumplir y se cumpla de la misma lo que me toca. Sin que con ello ni en parte de ello haya falta ni in-novación alguna del cual dicho asiento y de esta mi cédula han de tomarla razón el contador del libro de caja de mi hacienda y los de la razón de ella fecha en Madrid a cuatro de Febrero de mil seiscientos y quince años. Yo el Rey. Por mandado del Rey nuestro señor Alonso Nuñez de Baldivia.-----

Eta 1615 urte bereko apirilaren 4an, Hernando de Ribera Lizentziatua, Erregeren epailea, Beasaingo Herribildu sortu berrira etorri zen Jurisdikzio Zibil eta Kriminalaren Jabetza ematera, Alkatea, Alkateordea, Zinegotziak eta herria

gobernatzeko beharrezko ziren gainerako ofizialak izendatzera; berebat, lehenengo erabakiak hartu arazi zien, Mugarrien Liburuko dagokion atalean ikus dezakeguna, oso-osorik duen interesagatik hona aldatu duguna.

Posesión de la Jurisdicción Civil y Criminal a la Villa de Beasain.- En el lugar de Beasain a cuatro días del mes de Abril de mil y seiscientos y quince años estando en sus Juntas y Ayuntamiento el Concejo y Vecinos de el Lugar de Beasain a son de Campana Tañida según lo tienen de uso y costumbre, Lorenzo Ladron de Echazarreta que tiene poder del Concejo y Vecinos del dicho Lugar y Juan de Loinaz, Juan de Arana, Martín Perez de Arramendia y Miguel de Letamendia, Martín de Abaria, Pedro de Salette y Felipe de Ercilla vecinos del dicho lugar y todos los demás Vecinos de él y la mayor parte y requirieron a su merced del Señor Licenciado Hernando de Ribera Juez del Rey nuestro señor para dar las posesiones a los Lugares eximidos de las Jurisdicciones de las Villas de Villafranca, Tolosa y Segura con una Real Comisión firmada del Rey nuestro señor para que les dé la posesión de la Jurisdicción Civil y Criminal del dicho Lugar y haga lo demás que por ella se comete y manda y así lo pidieron y requirieron y en toda Justicia y lo firmaron los que supieron y fueron presentes por testigos Agustín Rodríguez y Pedro de Marquina, Alguacil de la dicha Comisión.- Licenciado Ribera.- Lorenzo Ladron de Echazarreta.- Miguel de Letamendia.- Martín de Abaria.- Domingo de Murua de suso.- Juan de Arana.- Ante mí Juan de Vergara.-----

Y vista por su merced la tomó en sus manos y la besó y puso sobre su cabeza y la obedeció con el acatamiento debido como tal Cédula Real de su Rey y Señor natural y dijo que está presto de cumplir lo que se le manda y en cuanto a las elecciones y oficios y el dar de las Varas para el buen gobierno de la Jurisdicción del dicho Lugar y lo del anejo y dependiente reservando en sí habiendo hecho y cumplido en esta parte lo que se le ordena y manda proceder en cuanto a todo lo demás en su tiempo y lugar y se hizo en la forma y manera siguiendo cuanto a lo primero su merced probió que este dicho Lugar y aldea que lo ha sido hasta hoy dicho día y de la Jurisdicción de la Villa de Villafranca de aquí adelante para Siempre Jamás sea libre y exenta de la dicha Jurisdicción y se clame y nombre y escriba Villa y que todos así la clamen y nombren por serlo como efectivamente lo es y ha de ser por merced y Privilegio del Rey nuestro señor y que ejerza por sí y en su nombre propio como cabeza de partido la Jurisdicción Civil y Criminal alto bajo mero mixto Imperio.- Item para esto eligió y nombró su merced los Alcaldes Regidores y demás Oficiales de Gobierno de esta dicha Villa en la manera y según a los cuales en señal de posesión real actual corporal Velquasi Civil y Criminal les dio y entregó las varas e insignias de Justicia e hicieron los actos de posesión aprehendiendo por medio de ellos y en señal de posesión su merced hizo los nombramientos siguientes. -----

1 Alcalde.- Primeramente su merced en nombre del Rey nuestro señor nombró por Alcalde ordinario con Jurisdicción Civil y Criminal alto bajo mero mixto imperio y con plena Jurisdicción a Domingo de Murua de suso, vecino de dicha Villa del cual mandó lo acepte y haga el Juramento y dé fianzas como se requiere.- Y de que para el servicio de Dios

nuestro señor y bien universal de la república y del Rey nuestro señor el cual aceptó el dicho Oficio y Juró en forma de lo hacer bien y fielmente y dar la dicha fianza y en señal de posesión su merced del dicho Señor Juez le dio y entregó una Vara de Justicia el cual la recibió.-----

2 Teniente.- Y en segundo lugar su merced nombró por Teniente de Alcalde para las ausencias de dicho Al-calde a Martín Perez de Arramendia vecino de la dicha Villa al cual su merced del dicho señor Juez mandó lo acepte y dé la fianza y haga el Juramento en tal caso necesario el cual Juró a Dios en forma de lo hacer cumplidamente aceptando como aceptó el dicho Oficio y en señal de posesión se le entregó una Vara de Justicia el cual la recibió. -----

3 Jurado.- Y en tercero lugar nombró por Jurado de la dicha Villa para que cumpla los mandatos del dicho Al-calde y su Teniente y ejecute sus mandamientos a Juan Garcia de Arbalaiz vecino de la dicha Villa el cual aceptó el dicho Oficio y Juró a Dios en forma de lo hacer cumplidamente y en señal de posesión su merced le entregó una Vara e Insignia de Justicia el cual la recibió.-----

4 Alcaide de la Cárcel.- Y en cuarto lugar nombró por Alcaide de la Carcel que ha de haber en la dicha Villa a Sebastian de Arana vecino de la dicha Villa y para ello se recibió de él Juramento en forma y prometió de usar el dicho Oficio con todo cuidado y en señal de posesión se le entregaron y él hizo dicho recibo las llaves de las cerraduras de las puertas de la dicha Cárcel.-----

5 Alcalde de la Hermandad.- Y en quinto lugar nombró por Alcalde de la Santa Hermandad a Miguel de Lete-mendia vecino de la dicha Villa el cual que estaba presente lo aceptó y Juró a Dios en forma de hacer el dicho Oficio bien y fielmente y en señal de posesión le entregó una Vara e insignia de Justicia el cual la recibió en señal de posesión. -----

6 Quadrilleros.-

Y en sexto lugar nombró por Quadrilleros de la Santa Hermandad a Juan de Albisu y Juan de Maíz vecinos de la dicha Villa los cuales lo aceptaron y Juraron a Dios en forma de lo hacer cumplidamente y en señal de posesión les entregó dos Vallestas con sus flechas y los recibieron y prometieron usar el dicho Oficio con todo cuidado.-----

7 Rejidores.- Y en septimo lugar nombro por Rejidores para el Gobierno de la dicha Villa a Martín de Abaria y Pedro de Salette vecinos de la dicha Villa los cuales que estaban presentes prometieron de usar bien y fielmente de los dichos sus Oficios y haciendo el servicio de Dios nuestro señor y de su Majestad y bien de la República y así lo aceptaron y Juraron.-----

8 Maiordomo.- Y en octavo lugar nombró por Maiordomo bolsero a Juan de Olano vecino de la dicha Villa el cual lo aceptó y Juró de dar cuenta de los propios y rentas que le fueren entregados al tiempo que se le toman las cuentas.-----

9 Síndico Procurador General.- Y en noveno lugar nombró por Síndico Procurador General de la dicha Villa a Domingo de Arana vecino de la misma Villa el cual lo aceptó y Juró a Dios en forma de mirar por el bien común y universal de la dicha Villa y de los pobres para lo demás que convenga al dicho Oficio.-----

10 Guarda montes.- Y en décimo lugar nombró por Guarda montes de la dicha Villa y sus términos a Pedro de Salette y Domingo de Lasarte vecinos de la dicha Villa a los cuales se les tomó y recibí Juramento en forma de que darán cuenta de todas las penas que en los dichos montes se causaren por personas de fuera de la Jurisdicción como de la misma Jurisdicción y no dejarán hacer talar y así se les tomó y recibió de ellos Juramento en forma y prometieron de así lo cumplir. -----

11 Junteros.- Y en oncenno lugar nombró su merced por Juntero para las Juntas generales y particulares que se han de hacer en la dicha Provincia y especial para la que se ha de celebrar en la Villa de Elgoibar en el mes de Mayo de este presente año a Martín Perez de Arramendia Teniente de Alcalde y a Juan de Arana vecinos de la dicha Villa para que usen del derecho de votar y asistir en las dichas Juntas y mirar por el bien público de la dicha Provincia y de la dicha Villa y para ello mandó al Concejo y Vecinos de la dicha Villa les den y otorguen Poder bastante para ello y para tomar la Posesión y para los demás casos y cosas que convengan en la dicha Junta y mandó a la Villa de Villafranca y a esta Provincia admita en las dichas Juntas a los dichos Junteros y que a su tiempo su merced les dará la Posesión más en forma los cuales lo aceptaron. -----

Actos de Posesión.- Y luego ante su merced del dicho señor de Comisión y ante mí el presente escribano Receptor ante el dicho Alcalde pareció Lorenzo Ladrón de Echazarreta y puso demanda a Martín de Aramburu vecino de esta dicha villa por cien ducados que dijo deberle pidió al dicho Alcaide mande que se les pague el cual mandó dar traslado a la otra parte y se le notificó y negó la dicha demanda y se recibió a prueba con seis días. --

Y luego el dicho Alcalde en presencia de su merced del dicho señor Juez mandó traer los aranceles de los mesoneros de esta Villa y fueron traídos y en señal de Posesión los rompió y mandó poner otros de nuevo y que el zelemín de la zebada valga por todo este mes de Abril a treinta maravedís con su paja y la avena a real con su paja y la avena a tres cuartillos. Y luego el dicho Alcalde en continuación de su Posesión en presencia de su merced el dicho señor Juez mandó del Jurado trajese las pesas y medidas de la dicha Villa para las cotejar y ver si estaban buenas y fueron traídas y vistas las dio por buenas. Y luego el dicho Alcalde en presencia de su merced del dicho señor Juez continuando su Posesión para buena administración de la Justicia mandó hacer Carcel pública en la dicha Villa y que las llaves, grillos, cepos y demás instrumentos se entreguen por cuenta y razón al Alcaide de la dicha Carcel. Y luego el dicho Alcalde en presencia de su merced del dicho señor Juez continuando su Posesión mandó poner y alzar una horca en el sitio y campo que llaman

Garitain que es parte pública y en el término de la dicha Villa y luego el dicho Alcalde en continuación de la dicha posesión en presencia de su merced del dicho señor Juez por voz de Martín Martínez, Pregonero público hizo llamar por edicto y pregones a Juan de Zavalo y consortes vecinos de la dicha Villa por cierta causa criminal que contra ellos se trata ante la Justicia ordinaria de la Villa de Villafranca y hago ha de pasar como tal Alcalde de la dicha Villa en virtud de la posesión que se le ha dado que es sobre ciertas muertes.-----

Y luego el dicho señor Alcalde en continuación de la dicha Posesión en presencia del dicho señor Juez mandó pregonar públicamente por voz del dicho Pregonero que todos los vecinos de esta Villa estantes y habi-tantes en ella Guarden las Leyes y Premáticas de estos Reinos y que no consientan pecados públicos y nadie esté amancebado ni juegue ningún juego que exceda de lo permitido ni tabajería logros ni usuras ni tampoco mujeres de mal vivir antes lo publiquen y digan para que sean castigados y los mesoneros públicos no excedan de la postura que está puesta por el dicho Alcalde con apercivimiento que les castigará.-----

Otrosi en continuación de la dicha Posesión mandó se pregone como señalados días en la semana pa-ra hacer Audiencia que son los lunes y viernes para que las partes pidan su Justicia como bien les estuviere y así se pregono públicamente delante del Pueblo estando en su Ayuntamiento.-----

Auto Capitular.- Luego el dicho Domingo de Murua, Alcalde ordinario de la dicha Villa a Martín de Abaria y Pedro de Salete, Regidores, estando en su Ayuntamiento a donde fueron entrados en presencia de su merced el dicho señor Juez continuando la dicha su Posesión capitularmente acordaron para el buen gobierno de la di-cha Villa cosas cumplideras del bien público que se reparen las calzadas y se haga libro de Cargo y descargo para el mayordomo bolsero y se tenga particular cuenta y cuidado con que nadie usurpe la Jurisdicción y así acabaron este Ayuntamiento estando Juntos.-----

Actos de Alcalde de la Hermandad.- Y luego ante su merced del dicho Juez Miguel de Letemendia Alcalde de la Hermandad en señal de Posesión mandó a los dichos Quadrilleros salgan por el campo y corran los tér-minos y para-jes despoblados para saber lo que pasa y de todo se le dé cuenta porque así conviene a la buena administración de Justicia.-----

Capitán.- y luego su merced del dicho señor Juez continuando en esta dicha Posesión nombró por Capitán pa-ra las levantadas y cosas de Guerra del servicio de Su Majestad defensa de la fe a son de Caja Tañida y dispa-rando Mosquetería y Arcabuces a Domingo de Murua, Alcalde ordinario de la dicha Villa al cual en señal de posesión le entrego una Sineta de Capitán el cual la aceptó con mucho respeto y obediencia.- Y nombró por Alferez de la dicha Villa en el dicho acto y Posesión a Martín de Abaria para las cosas susodichas y le dio y en-tregó la bandera el cual la recibió e hizo los mismos actos que el dicho Capitán y nombró por Sargento a Juan de Loinaz al cual le entregó una Alabarda y prometió de acudir a los actos y cosas de Guerra y recibió la dicha Alabarda. --

Otrosi ordenó y mandó su merced del dicho Señor Juez que el dicho Alcalde, su Teniente y Alcalde de la Hermandad, Regidores y demás Oficiales que han sido electos y nombrados por su merced usen y ejerzan sus oficios desde hoy dicho día hasta el día de San Miguel de Septiembre de este presente año de seiscientos y quince que el tiempo en que muchas Villas de esta Provincia hacen sus elecciones de oficios.- Y en cuanto a todos los dichos oficios suso referidos han de durar como dicho es hasta el día de San Miguel de este presente año porque de consentimiento universal de la dicha Villa que estaba presente y vino en ello con bien con su beneplácito de ella y con su acuerdo el dicho señor Juez en cuanto a las futuras elecciones desde el dicho día de San Miguel en adelante para en cada un año todos juntos ordenaron y el dicho señor Juez en nombre de su Majestad confirmó y aprobó el orden siguiente. -----

Que todos los días de San Miguel de cada un año después de dicha la misa mayor se Junte la Villa en su acostumbrado Ayuntamiento como lo ha de costumbre y se escriban los nombres de toda la Villa que concu-rrieren que sean capaces y hábiles conforme a las ordenanzas de la Provincia de Guipuzcoa y no se han de escribir los nombres de los Oficiales presentes para ser reelegidos otra vez y aunque bien se escribirán y han de escribir para tener voto y elección activa.---

Y todos se han de meter en una urna o cántaro y de el por mano de un niño se han de sacar cuatro carteles, uno a uno, y los cuales cuatro que salieren han de ser electores y estos han de elegir y escribir en carteles cada uno el suyo y tornarlos a meter en la urna o cántaro y el primero que saliere ha de ser Alcalde y con esto se han de romper los otros tres carteles que sobraron y luego para el Teniente de Alcalde han de me-ter otros cuatro carteles y el primero que saliere Teniente de Alcalde y los demás se han de romper y así su-cesivamente se ha de hacer en todos tos demás Oficios que son o proveen de esta dicha Villa y su Ayunta-miento teniendo en esto consideración a que se guarden las leyes de estos Reinos así en el hueco como en las elecciones y si en cuanto a este hueco y a todo lo demás la Villa hará sus ordenanzas y suplicará a Su Ma-jestad se les confirme como le enseñare la experiencia que conviene vaciar así en la elecciones como en el Gobierno y con esto se acabó de dar la posesión a la dicha Villa y mandó dar mandamientos contra la dicha Vi-lla de Villafranca Justicias y escribanos del número de ella para que guarden y cumplan lo contenido en la di-cha posesión y lo mandado por la dicha Real Comisión y asiento firmado de el Rey nuestro señor y así lo pro-veyó y mandó y firmó y lo firmaron los que supieron y por los que no supieron un testigo y fueron testigos Fran-cisco Fernandez Pantoja y Pedro de Marquina Alguacil de la dicha Comisión y Agustín Rodrigo estantes en la dicha Villa.-Licenciado Hernando de Ribera.- Domingo de Murua de suso.- Martín Perez de Arramendia.- Mi-guel de Letemendia.- Martín de Abaria.- Juan de Arana.- Ante mí Juan de Vergara.-----

Agiri honetan jasotako “Jabetza Ekintzen” ondorioz, gaur egun badakigu Beasainek zein tokitan izan zuen exekuzio urka edo pikota, “*Garritain izeneko toki eta orubean, toki publikoa dena eta Herribildu honen barrutian dagoena*”; baita, kartzela non egin zuten ere, gaizkileak zigortu ahal izateko girgilu, zepo eta gainerako tresneriarekin.

Gure lehenengo alkateak Beasaingo barrutiaren eremu publiko honetan pikota eraikiarazi zuen eta egun “*Aierdigain*”en “*Muttegi*” izenez ezagutzen den hariztia dago bertan, Altamira baserriaren jabetzakoa.

Berebat, gainerako kargu publikoak betetzeko izendatu zirenek garai hartan bete behar zituzten egitekoak ere ikusiko ditugu.

Antzinako herribilduek inoiz ez zituzten exentzio horiek onartu eta garbi ikus daiteke erregearen eskribauak gabetasunak gauzatzera Gipuzkoara etorri zirenean haiek izan zituzten kexuetan; bai herribildu berrietako ordezkariak Elgoibarren mila seiehun eta hamabosteko maiatzaren bian, hiruan, lauan eta bostean egin ziren Batzar Nagusietan euren aulkien jabetza eman zitzaizkion, bai eta mila seiehun eta hamaseiko

urtarrilean herribildu berri bakoitzaren mugari eta zedarrien aktak mugekin jaso zituztenen ere.

Ordezkariak Lehenengo Batzar Nagusian

Datua Beasaingo Mugarrien Liburuan jasoa dagoenez gero, interesgarri iritzi diogu inork bere herriaren gaineko ikerlanik egin nahi izanez gero, liburuaren 37, 38 eta 39. orrialdeetan jasotakoa transkribatzeari; izan ere, horietan jasoak dau-de Elgoibarren 1615eko maiatzaren bian, hiruan, lauan eta bostean egin ziren Batzar Nagusietan orduko lehenengo bilera hartan esku hartu zuten herribildu berrietako ordezkarien izenak, antzinako herribilduek aurkeztu zuten kexua eta erregearen ordezkariaren azken ebazpena, baita, Batzar Nagusi hark egin zuen herribildu berrien onespena ere.

Transkripzio hauetan ikus daitekeen legez, 1615ean euren Tokiak galdu zituzten antzinako herribilduak Tolosa, Segura eta Ordiziakoa izan ziren; lan honetan, ordea, azken bi hauei soilik lotuko gatzazkie, Goierrik besarkatzen dituen herrietara mugatzearen.

La Junta dijo que como tiene respondido de suso obedecía y obedeció a la dicha Comisión Real y por cumplir lo que su Majestad por ello manda sin perjuicio del derecho de las partes para que lo puedan seguir como vieren que les conviene respondía que el dicho señor Juez use de su comisión sin exceder de ella y las dichas Villas de Tolosa, Segura y Villafranca afirmandose en lo que de suso tienen dicho protestado añadiendo apelación a apelación con el mismo respeto del dicho decreto de nuevo pidieron y suplicaron al dicho Juez de Comisión y siendo necesario le requirieron con el dicho respeto para que mande cesar y cese la ejecución de la dicha comisión y en caso contrario protestaron todo lo protestado de suso y apelaron para ante quien con derecho podían y debían salvo el derecho de nulidad y otro cualquier debido remedio y lo pidieron por testimonio y sin embargo de lo susodicho el dicho Licenciado Ribera Juez de Comisión sobredicho en virtud de la dicha su comisión que intimó e hizo notoria en esta Junta originalmente para dar la dicha posesión mandó que entrasen en la dicha Junta los Procuradores Junteros que vienen por las Villas nuevas y que se han eximido son los siguientes: Por la Villa de Zegama, Andrés de Ugarte y Juanes de Verrunza.- Por la Villa de Berastegui, Francisco de la Plaza y Francisco de Bustinsoro y Berasategui.- Por la Villa de Andoain, Martín de Isturizaga y Juan de Lurralde.- Por la Villa de Ataun, Lorenzo de Astigarraga y Juanes de Alargunsoro.- Por la Villa de Idiazabal, Martín Ochoa de Oria.- Por la Villa de Amezqueta, Juan Lopez de Amezqueta y Pedro Echeberria goena.- Por la Villa de Albiztur, Juan Martinez de Arcelus y Martín de Iriarte.- Por la Villa de Abalcizqueta, Martín de Zubeldia y Maestre Juan de Armendariz.- Y Por la Villa de Amasa, Juan Martinez de Legarra y Domingo de Ausalonda.- Y por la Villa de Beasain, Juanes de Arana y Martín Perez de Arramendia.- Y por la Villa de Orendain, Juanes de Jauregui y Miguel Perez.- Por la Villa de Zaldibia, Juanes de Urtesavel y Juan García de Es-tensoro.- Y por la Villa de Ormaiztegui, Pedro de Arostegui y Miguel de Izaguirre.- Y por la Villa de Zizurquil, Juan Perez de Iralus y Martín de Echenagusia.- Por la Villa de Astigarreta, Juan Lopez de Arregui.- Y Por la Villa de Mutiloa y Cerain, Pedro de Lancaran y Juan Aranguti.- y Por la Villa de Icaztegueta, Juanes de Eznaola y Martín de Aramburu.- Por la Villa de Isasondo, Juanes de Azubia y Juan de Sarasola.- Por la Villa de Anoeta, Juanes de Aguirre y Miguel de Munita.- Por la Villa de Alzaga, Martín de Mendizabal y Juan de Aramburu.- Por la Villa de Alzo, Juanes de Echeverria y Juanes de Iriarte Legarra.- y Por la Villa de Elduaien, Juanes de Echeverria y Juanes de Lasserraga.- y Por la Villa de Legorreta, Martín Ochoa de Argaña y Domingo Lopez de Ezeiza y Aramburu.- Por la Villa de Gainza, Juan García de Aramburu y Sebastian de Irazuzta.- La cual dicha Posesión el dicho Señor Juez de Comisión por ahora sin perjuicio del derecho de los asientos que cada una

de ellas tienen por no tener averiguadas hasta ahora las vecindades los cuales y cada uno de ellos presentaron los poderes que traen de sus Villas para tomar la dicha posesión y residir en esta Junta y habiéndose leído sin embargo de las condiciones y apelaciones y protestos que hicieron las dichas Villas de Tolosa, Segura y Villa-franca el dicho Juez de Comisión usando de la dicha comisión y asientos que se les dieron les dio la dicha Posesión Real Velquasi a las dichas Villas y en su nombre a los Procuradores Junteros que de suso van declarados y a cada uno de ellos de por sí para que puedan asistir y asistan en esta dicha Junta y en todas las demás generales y particulares que se hicieren en ella para Siempre Jamás para que puedan tener y tengan de voz y voto y asiento en ellas y gozar de todos los oficios y cargos con todas las demás Villas, Alcaldías y Valles de esta dicha Provincia sin excepción alguna y en señal Posesión se asentaron cada uno de ellos en el último asiento de esta Junta después de la Villa de Legazpia comenzando desde los Procuradores Junteros de las dichas Villas de Zegama y prosiguiendo adelante sucesivamente las demás Villas como está referido de suso hasta los últimos que fueron los dichos Junteros de Gainza y ellos la aprehendieron la dicha posesión con la contradicción, protestas y requerimientos y apelaciones interpuestas por parte de las dichas Villas de Tolosa, Segura y Villafranca y el dicho Sr. Juez en nombre de su Majestad mandó que ninguna persona les inquieten ni perturbén en la dicha Posesión con apercivimiento que se procederá contra los rebeldes por todo rigor y los dichos Junteros juraron en forma de derecho de usar bien y fielmente dicho Cargo y que Guardarán los Privilegios y Ordenanzas Confirmadas por Su Majestad que esta dicha Provincia tiene.-----

Las dichas Villas de Tolosa, Segura y Villafranca contradijeron la dicha posesión y con el debido respeto apelaban y apelaron y protestaron todo lo que protestar podían y debían y pidieron por testimonio. La Junta sin embargo los admitió en virtud de la dicha Comisión Real y Decreto del dicho Señor Juez sin perjuicio de las dichas Villas de Tolosa, Segura y Villafranca .-Y con la dicha declaración de dar sus asientos cuando se hiciere la dicha averiguación de las dichas vecindades para que cada uno tenga y goce su derecho y en fe de ello Yo el dicho escribano fiel signé y firmé.- En testimonio de verdad Antonio de Olavarria.-----

BIGARREN ATALA

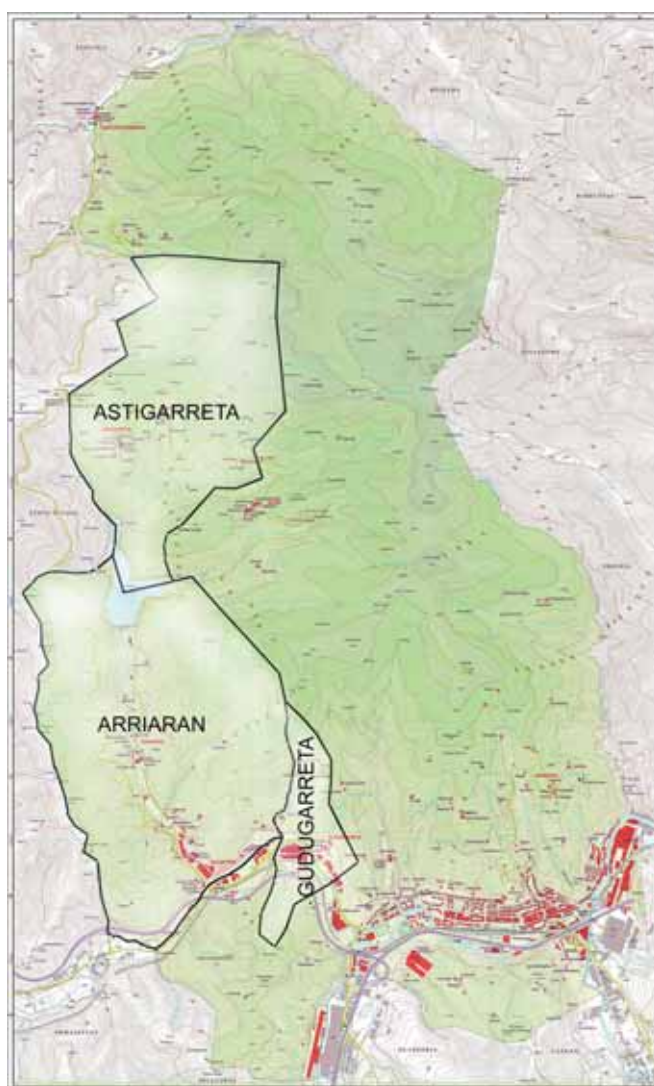
Beasainekin bet egindako herriak

Egun Beasaingo Herribilduak dituen mugen deskribapenari heldu aurretik, ikus dezagun bere jabetzakoek zer-nolako mapa osatzen zuten herribildu berez eta beretzat 1615. urtean sortua izan zenean, Gudugarreta, Arriaran eta Astigarreta herribilduak batu aurretik, beraz; baita, atxikimendu bakoitzaren ondoren osatu ziren mapak ere.

Ezagutzen ditu, jada, irakurleak España XIX. Mendean zehar bizi izan ziren hiru gerrate karlistak; horiek, alde bietan giza galera izugarriak eragiteaz gain, guduak egiten ziren herrietako nekazari eta abeltzain familien ekonomietan sekulako sarraskia ekarri zuten.

Ez zuen axola borroka nork irabazi, biek ala biek eskakizun berberak baitzituzten herrietako biztanleekiko, tropak mantentzeko zerealak, frutak eta animaliak nagusiki. Zenbat eta handiagoa zen herria, orduan eta eskaera handiagoa izan ohi zuten.

Gogora datorkigu orain urte batzuk dela José Ignazio Lasa Arantzazuko frantziskotarrak, Matxinbentakoa bera, Beasain Jaietan aldizkariko artikululu batean honen gainean kontatu zigun hura. Frantziar armada bere lurralderantz atzera egiten ari zela Espainiako tropak atzetik zituela eta, Beasaingo auzo horretara iristear zeudenean base-rritarrek ganadua Atxabal mendira askatzea erabaki zuten eta hartara, malda eta magal malkartsu haietan ezinezkoa izan zitzaien abelbururik batera harrapatzea.

Beasain 1615ean, hiru auzo horiek gabe

Ordea, ez zitzaion halakorik gertatu Gudugarretari, udalerri txikia eta biztanletan urri izan arren, alde bietako guda taldeek herri bat bailitzan –eta hala zen- eskatzen baitzizkioten elikagaiak.

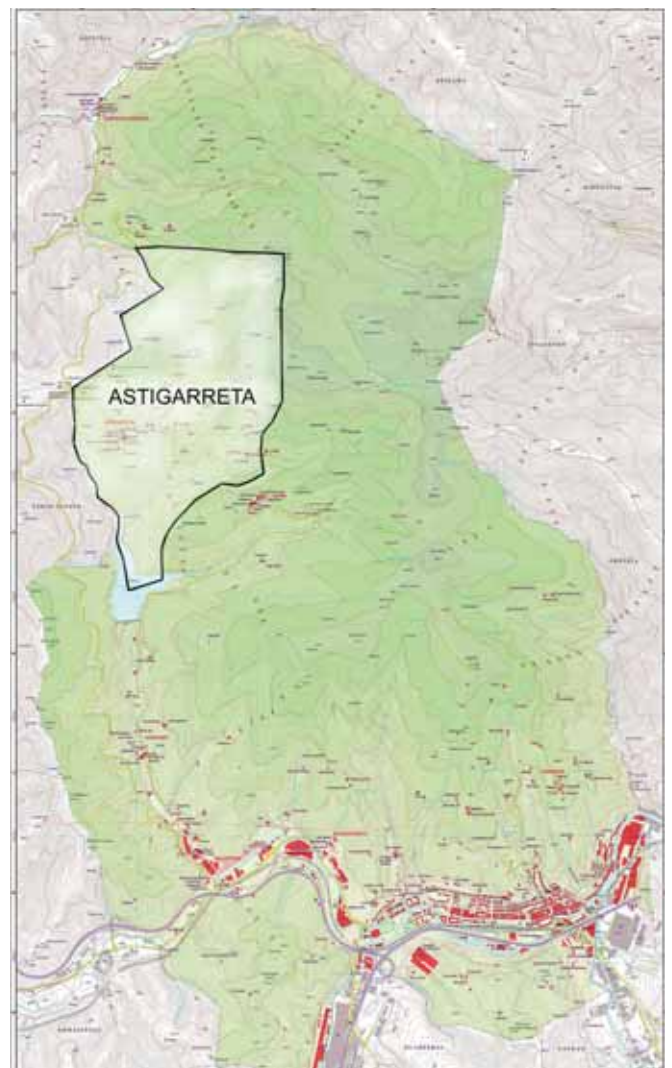
Hori dela eta, jada XIX. Mende erdi aldetik Beasaingo herribilduari lotu nahi izan zitzaion, baina probintziako agintariek behin eta berriz ukatu zioten eskaria; azkenik, ordea, baimena eskuratu eta gure herriari elkartu zitzaion eta bertako zati da 1882az geroztik.

Beasain Gudugarretarekin

Jada XX. Menderen bigarren hamarkadaren hasieran Beasaini Arriaran herria batu zitzaion; honek ordura arte Itsasokoarekin batera udal bakarra osatzen zuen eta bi urtean behin alkate egitekoak txandakatzen zituzten.

Atxikimendua 1927an gauzatu zen eta ondorioz, Arriarango biztanle eta etxe guztiak Beasaingo herribilduan barne hartuak geratu ziren.

Beasain Arriaran eta Gudugarretarekin

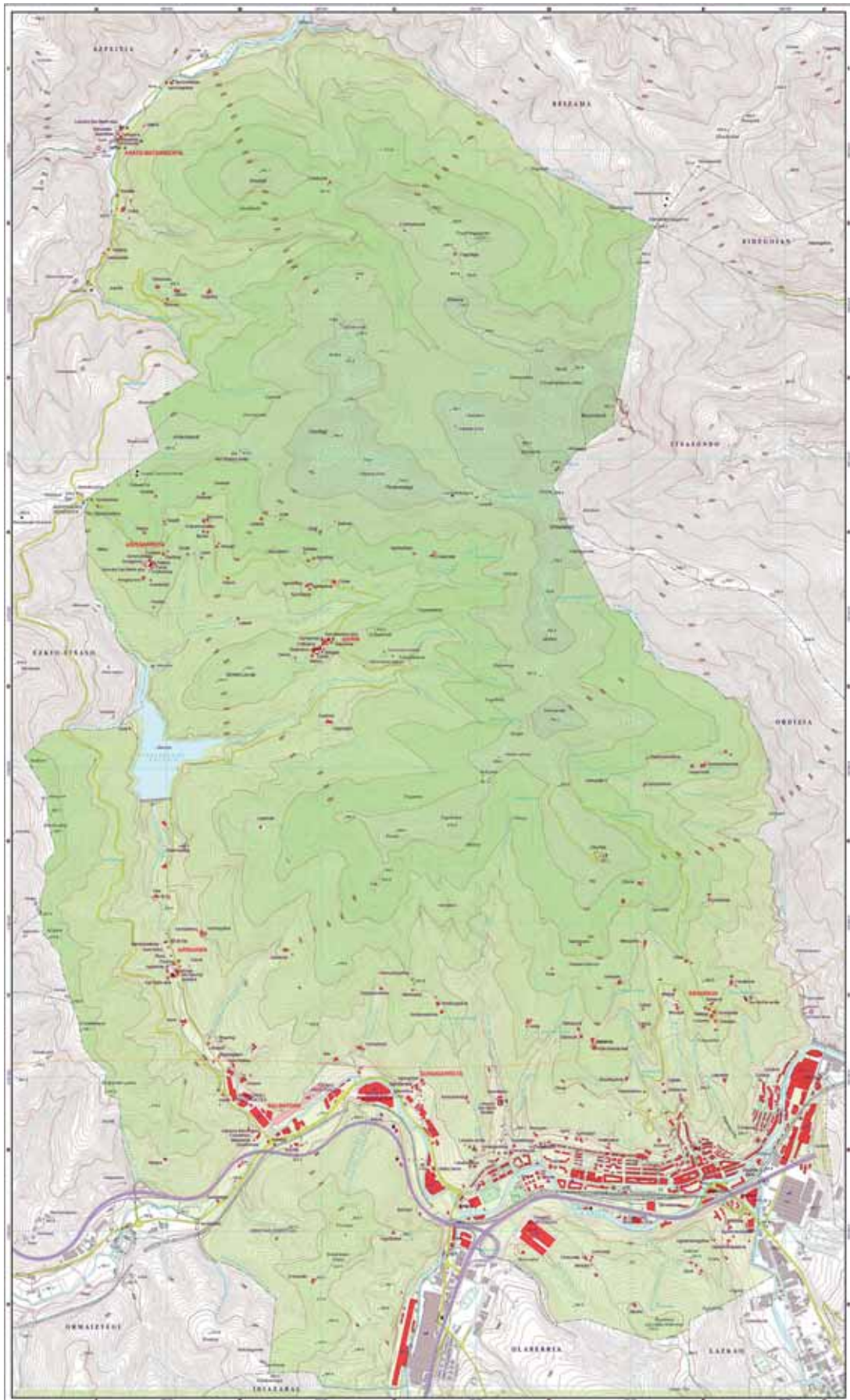

Arriaran Beasainekin bat egiteko ospakizuna

Eta azkenean, 1928ko abenduaren 31n Astigarretako herribildua lotu zitzaion Beasaini, bertako biztanleek agintariei hainbat eskari egin ostean, nahiz hauek hasiera batean eskaerari baietza emateko uzkur azaldu ziren.

Era honetara, bada, azken atxikimendu honen ostean, Beasaingo hiribildua azken laurogeita bi urteotan eta gaur egun duen lur-azalera berarekin egituratu zen; hona hemen egitura planoan jasota.

HIRUGARREN ATALA

Beasaingo egungo mugarriak

Beasaingo Herribilduaren egungo udal barrutiaren inguru osoko ibilbideari gunerik baxuenetik ekingo diogu, Mariaratz erreka-ahoan, izen bereko baserria egon zen tokitik. Itsaso-mailaren gainean altuera 149 metrokoa da.

Liburua irakurri ondoren txango interesgarri hau egiteko akuilua pizten zaienek gogoan izan behar dute osotasunean ibilbidea ez dela xamurra izango.

Uda edo udazken partean egin nahi izanez gero, laguntzeko makilaz gain aihotz handi bat ere beharko duzue, zenbait tokitan –oso maldatsuak, gainera-, hiru metro bete arteko sasitzei aurre egin beharko baitzaie, botetan kateatu eta pausua behin eta berriz eragozten dutenak. Ez dugu honekin inor atzendu nahi, baina jakinaren gainean jartzea ezinbestekoa da.

Beste herri batzuekiko mugak adierazten dituzten mugarriak ikusi ahala, bertan jasotako ize-nak errepikatu egiten direla ikus daiteke, B1, B2, B3 eta abar. Izan ere, mugakide zen herri bakoitzarekiko mugarritzea hasitakoan, mugarrien zenbaketa ere egiten baitzen.

Bestalde, azpimarratzekoa da mugarri askok ez dutela ez arrasto ez zenbakirik eta horiek bitarteko edo lagungarri izan ohi direla. Hori horrela da hein batean 1616, 1871, 1889, 1942 eta tarteko beste batzuetan egin ziren mugaketetan ez zirelako guz-

tiak aintzat hartu eta batzuei besteei baino garrantzia handiagoa eman zitzaielako, baina ez mugaketa bakoitzean beti berberei.

Mugarrien argazkiak aurkeztu ditugunean, bakoitzaren azpian lau datu homogeneo jaso ditugu, hala nola, ibilaldi-gunea edo kokalekua, itsaso-mailaren gaineko altuera eta GPSk ematen dituen koordenatuak.

Hala eta guztiz ere, jakina da GPS sistemak informazioa sei edo zortzi sateliteren bitartez kalkulatzeko badu ere, maiz sarritan dezenteko metroko errore-tartea eman ohi duela koordenada eta altueretan.

Hori dela eta, inork hemen ematen ditugun koordenadak 2007an argitaratutako Beasaingo mapak jasotzen dituenekin alderatuz gero, ez datozela guztiz bat ikusiko du.

Horregatik guztiagatik, datu hauek ezin erabiliko dira, ez aintzat hartuko ondorio ofizial edo judizialearako.

Ordea, badakigu GPSa lan mota honetarako eta puntu zehatzak aurkitzeko gero eta gehiago onartzen den gida dela eta horregatik iritzi diogu egoki horien berri emateari.

Gogoan hartu beharreko beste faktore garrantzitsu bat landaretzak denboraren joanarekin izan duen bilakaera da. Hona hemen mugarrien bi adibide, aurkitu genituenean zeuden zeudenekoa bata, eta 2010eko otsailean Josebak inguruak eta mugarria bera garbitu ondoren utzi zituen modukoa bestea.

Mugarriak egiteko gehien erabilitako materiala hareharria da, nahiz badiren kareharriko gutxi bazuk.

Izan ere, hareharria bigunagoa izan arren sendagoa da, arrakala eta zirrizturik gabea. Ordea, kareharriak zirriztu ugari ditu eta horietatik sartzen da euri-ura, neguan izoztu, dilatatu eta harria hausten duela. Gauza bera gertatzen zaio goroldio eta likenen zuztarrak hazi eta loditzen direnean, zirriztuetan barna sartzen baitira harria hausteraino.

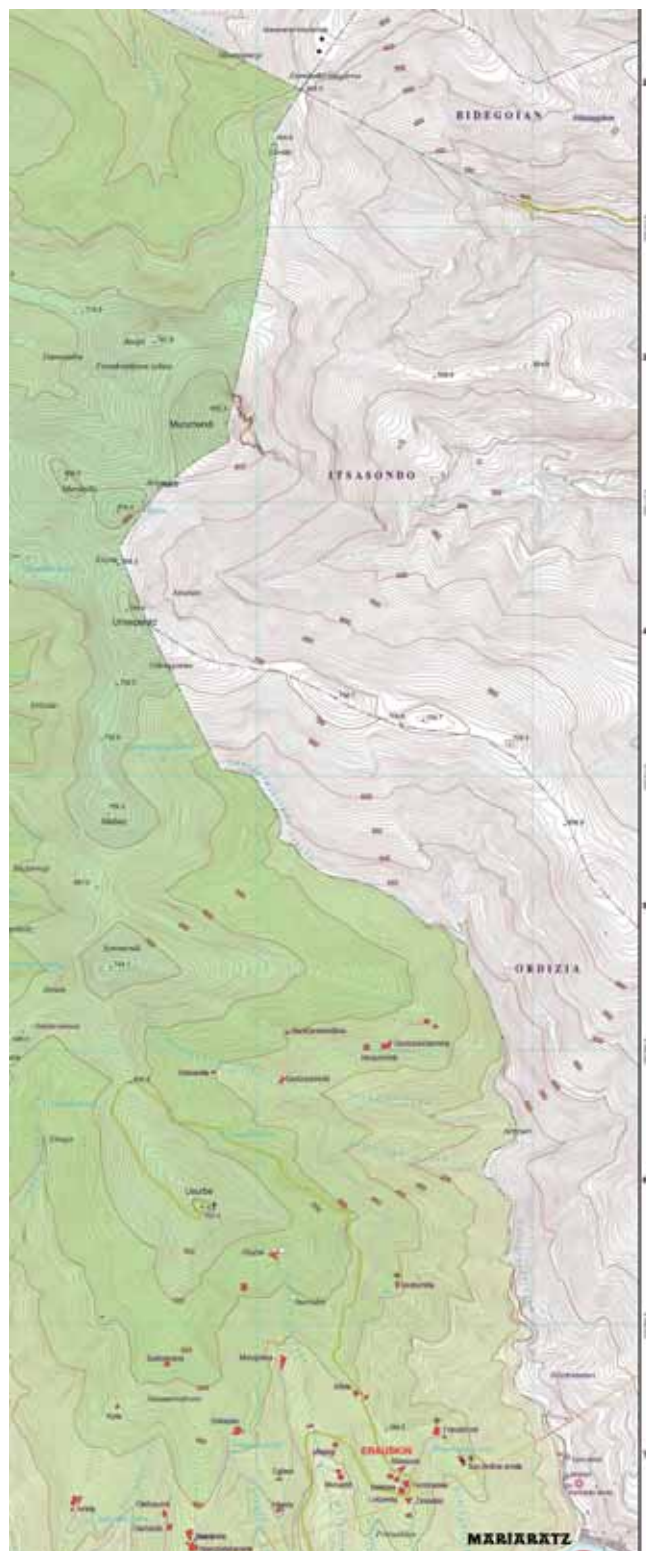
Inguru hau guztia bost sail edo sektoretan zatibanatu dugu; horien deskribapena egingo dugu eta grafikoki irudikatu, bai sail bakoitza osotasunean, bai bertan jasotzen diren mugarri eta interesguneak ere.

Lehenengo saila edo sektorea

Mariaratzetik Domikoko mugarriraino berrakutzen du eta Beasain, Ordizia eta Itsasondoko mugek bat egiten duten gunetik igarotzen da.

Mariaratz baserria

Presa eta urtegiaren horma, higakin eta lokatzez betea.

Mariaratz errekek bereizten ditu Beasain eta Ordizia udalerriak eta beraz, ibaiaren bidean gorako bidea irudikatuko dugu.

Ganzarain baserrien pareta jo aurre-aurrean ibaiak izena aldatu eta hemen Errekailun izena hartuko du. Urak urtegitatzeko presa aurkitu dugu, baina gaur egun apenas urik jasotzen duen, ehun urtetan zehar herrestan eramandako sedimentuek urontzia bete baitute.

Presa hau Nazabal eta Agirre jaun ordiziarrek eraiki zuten, ura Beasaingo geltokiraino garraiatu eta Trenbide Konpainiari saltzeko, lurrunezko lokomotorak hornitzeko helburuarekin, ura ezinbesteko baitzuten galdarak bete eta lurruna sortzeko, indar eragile zena.

1906 urtean eskatu zioten gizon hauek presa eraikitzeko baimena Gobernadore Zibilaria, Trenbide Konpainiarekin kontratua izenpetua baitzuten, eta honek egunean 200 metro kubiko erabiltzeko baimena luzatu zien.

Alferrik igorri zion Beasaingo Udalak Ordiziakoari gutuna, udalerriak bereizten zituen erreka komuna zela eta, biek elkar hartuta Gobernadorearen aurrean kexua aurkezteko proposatuz, ezen ordiziarrek protestarik egiteko asmorik ez zutela erantzun baitzuten eta ondo-ondotik zainduko zutela Agirre eta Nazabal jaunek errekarik orduko mila litroko emaria uzteko obligazioa beteko zutela.

Norteko Trenbide Konpainiak lurrunezko trenen zisternak betetzeko ur ugariren beharra, linea abian hasi zen une beretik izan zuen, are behar handiagoa Beasaingo geltokian, izan ere, bertan tren-makinen gordailua egin baitzuten, Irundik zetozen trenei beste makina bat kateatu ahal izateko, Altsasura bitarteko maldari gaina hartuko ziona, makina bakar bati ezinezko baitzitzaion.

Horrexegatik gelditu ohi ziren Beasainen tren guztiak, baita errege-erreginak eta haien senideak Donostiara uda partea igarotzera ekarri ohi zi-

tuen eta Madrilera itzulerako bidea egiten zuen errege trena ere.

Honen ondorioz, Norteko Trenbide Konpainiak nagusiki Oria ibaiko urak erabili zituen, zikinak ia beti, geltokiraino baliabide mekanikoez baliatuz jasotzen zirenak.

1908an gauzatu zuen Agirre eta Nazabal jau nekiko kontratua eta Mariaratz ibaitik ekarri zen ura, hodi bidez, hartune presatik Beasaingo geltokiraino.

Alabaina, ur horiek kareharri buztintsuko zoruetan zehar igarotzen ziren eta lohitsu jaisten zirenez gero, behin eta berriz garbitu beharrean izaten ziren; hala ere, larriena, erabiltzen hasi eta hiru urteren buruan soilik, hodiaren sekzioak izan zuen murrizketa ikaragarria izan zen, hodia osorik ordezkatzera behartu zituena. Uraren zikinkeria aintzat hartuta, tren makinek ahalik eta ur-hartze gutxien egiten zituzten Beasaingo geltokian eta Zumarragan hartzen zuten ura, prezio berean, ura garbiagoa baitzuten.

Honi guztiari eransten badiogu agorraldian ur-emia ez zela behar hainbatekoa, ulertzekoa da Beasaingo geltokian hain zerbitzu garrantzitsuak bizi zuen egoera.

Bada, Beasaingo Udalak Zazpi-iturrietako iturrietatik ur garden bezain ugaria ekartzea lortu zuenean, ez bakarrik enpresek, trenak ere bereztako nahi izan zuten, izan ere, makinentzat ez ezik, langileentzat ere balio baitzuen.

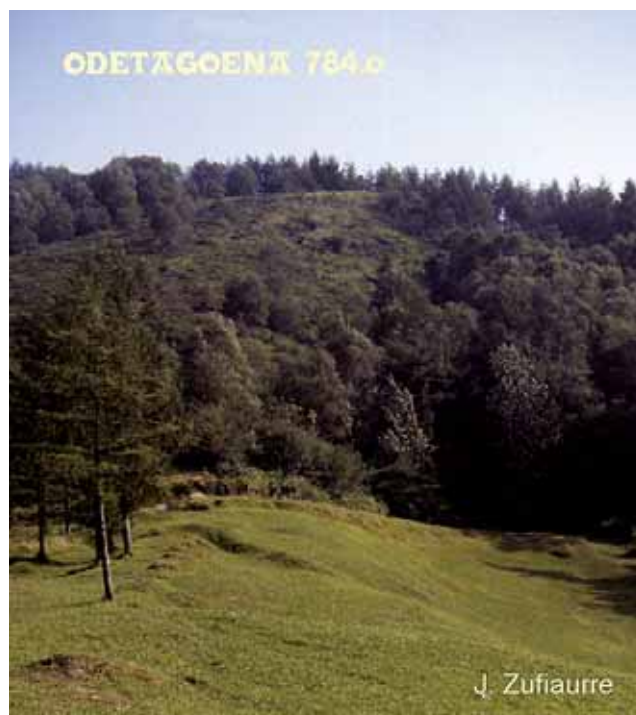
Honela, bada, urte bereko Osokoaren abenduaren 28ko bilkuran Trenbide Konpainiaren Zuzendariak igorritako gutuna irakurri zen, zeinetan jakinarazten baitzuen Udalerri honek hornitzen zituen urekin soilik erabiltzeko depositu bat jarriko zitzaiela.

Presa honetan gora 300 metro inguru igota, orain hamabost urte erreka honen ur hartunea egin zen ura Arriarango urtegira eramana izateko. Hona hemen hartune hori.

Ubidean gorako irudipenezko ibilbideari jarraituko diogu eta Ametzurdinetako iturrian jaio baino pixka bat lehenago izena aldatuko du berriz eta inguruko baserritarrek "Ametzurdinetako erreka" izenez ezagutuko dute.

Erreka amaitua dugula, Urresparatz-etik Odetagoena mendiaren hegaleko pikoan gora igoko gara, 784 metroko altuera duen gailur luzeko mendia.

J. Alonso

J. Alonso

Gorako bidean bi mugarri aurkituko ditugu, Beasain Ordiziatik bereizten dutenak. B4 eta B2 ditugu, aurreko biak eta bien artean zegoena jada galduak baitira.

Bi mugarri hauen inskripzioetan ikus daitekeen legez, oraintxe bertan mendi-magal honetan B3 mugarria falta da, bien artean zegoena. Baita, B5 eta B6 ere. Mugarriak jasotzen dituen 1889ko agiriak eta 1942koak garbi asko bereizten dituzte.

Hurrengo mugarria igotzen ari garen eta Beasain, Ordizia eta Itsasondoko udalerrien mugek bat egiten duten tontorretik SErantz dago kokatua. B1 mugarria da.

Honetara etorriak, Ordiziarekiko mugarria utzi eta Itsasondokoan abiatuko gara.

J. Alonso

Eskuineko argazki honek mugarriak goialdean dituen marrak erakusten dizkigu. Bada, goiko beltzuneak Itsasondo erakusten du, erdiko puntak Ordizia eta azpiko zuriuneak, Beasain ikusten dugu. Eskubitik Aizkorri mendikateak ixten du ikuspegia, beti bezain bikain eta eder.

Hona hemen hiru herrien mugek bat egiten duten mugarri honetatik begiratuta, argazki honetan ikusten den ikuspegian aurrealdean bistaritzen diren hiru tontorrak, urrutien dagoenetik hasita: Usurbe antenarekin, Soromendi eta Mallutz.

B1 mugarri honen goialdearen lerroak erakusten duen norabideari jarraiki tontorrera igoiko gara eta bizkar luzean zehar N-NWrantz abiatuko gara. Beherako bideari ekiten diogunean beste mugarri batekin egingo dugu topo, laua eta alboko aldeetan inongo bereizgarriarik ez duena; bai, ordea, kanal bat goi aldean, Odetagoena eta Murutxiki mendien artean dagoen muino aldera behera egiten jarraitzeko gonbitea luzatzen diguna.

Mugarri honetara iristen garenean edertasun paregabeko irudiak bistara ditzakegu, lehen SE-rantz Aralar zerra kuttuna ikus genezakeen, Larrunarri mendiaren silueta gailentzen zaiola, Txindoki izenez ezagunagoa eta askorentzat "Zerbino Txikia" dena, Zerbino edo Matterhorn izeneko mendi italiar-suitzarrarekiko antzari aipamen garbia eginez. Gaur egun pinuetan zehar

Mugarri honetatik pribilegiozko ikuspegia izango dugu Murumendi gure mendi mitikoaren tontor eta hego magalaren gainean. Tontorrean erpin geodesikoaren eta orientazio mahaiaren profilak ikusten dira eta pixka bat behera eginda baserritarrek karea egiteko kareharria ateratzen zuten harrobia, gero handik karobietara eramateko.

Maldan behera gozo-gozo egingo dugu, ehiztariak urriko uso paserako prestatu dituzten babeslekuen ondotik igaroaz. Berehala gaude lehen aipatutako muinoan.

Muino honetan daude Beasain eta Ordiziatik abiatzen diren Murumendira edo Albisturgo Santa Marina auzora zein Beizamako Santa Ageda Bentara doazen bideak.

Hain zuzen ere, azken honen ondoan dago B2 mugarria, Beasain eta Itsasondo bereizten dituen. Gaur egun, lurrian barrena oso sartua dago.

Ekirantz begira duen aurpegiak "Y" hizkia du grabatua. Hizki hori Itsasondori dagokio eta halaxe gertatuko da ibilbidean aurrera egin ahala Itsasorekin (gaur egun Ezkio-Itsaso) edo Idiazabalekin muga egiten duten mugarriak ikusten ditugunean. Bereizteko erabili zuten iniziala "Y" izan zen.

Bideari Murumendi aldera jarraituko gatzazkio eta gora egiten duen eran, berehala Arrapaitz iturriarekin egingo dugu topo, gogoz hartu ere, egarritzen hasiak gara-eta. Mugarria jarraitzeko atzera egin behar da eta aurreko bidezidorraren pare gora egiten duen gurdibide zaharra hartu behar da. Izan ere, iturrian bertan seigarren mugarria aurkituko baitugu, hau ere bereizgarririk ga-bea.

Mugarri hau harriaren kalitateaz esan dugunaren adibide garbia dugu. Honako hau kareharritzkoa da eta jada goiko ertz-aldean ageriko ditu pitzadura eta arrakaletan urak izoztean eta goroldio eta likenen zuztarrek haztean egin duten lanaren ondorioak. Harri puska ederrak ditu falta.

Bidean aurrera egingo dugu eta Murumendi eta Murutxiki mendien artean dagoen lepora iritsiko gara. Bide-banaketaurrean gaude; hemendik ipar-ekialdera joz gero aipatu dugun lehenengo mendira igoko gara eta ipar aldetik, berriz, Txondorplazen zelaira; zelaigune honi izena ikazkinek ikatz begetala egiteko suteak bertan egitetik datorkio.

Sasoi berriagoetan zelaigune hau uda sasoko igandeetan egin ohi ziren Murumendiko erromeria entzutetsuetan dantzarako erabili ohi zen, XX. Mendeko berrogeiko hamarkadara arte, txistua, trikitixa eta ardo-zahagia nagusi izanik.

Murumendiko erromeria, 1953 urtean

Aipatu dugun bide-banaketa horretatik bertatik eta mendebaldera eginez gero, iturri batetara iristen den bidexka hartzen zen; iturria Beasaingo Aizkorri Mendi Elkarteko mendizaleek eraiki zuten erromerietara eta mendi eder honetara bertaratzen ziren igandezale bisitari ugariarentzat; hona hemen argazkia.

Iparrera egiten duen bide honek, Murumendi mendiaren mendebaldeko hegala inguratzen duenak, hedaduraz "Atxipiko aitzia" izeneko haitzarteraino garamatza, duen itxuragatik Hagina izenez ere ezagutu izan dena. Eta haitz honetan atera zen hain zuzen ere, 1953. urteko erromeriarren goiko argazkia.

Handixe hasiko du bideak beheranzko ibilbidea Murumendi mendiaren ipar hegalean zehar, Santa Marina edo Beizamaraino iristeko.

Ordea, aurrez esandako hau guztia Beasaingo barrutian dago jaso eta berriz ere aurrez iritsiak ginen bide-banaketan mugarriaren hariari jarraituko gatzazkio.

Gune honetan NE norabideari helduko diogu tontorrerantz eta berehala, bidearen eskuin aldean zazpigarren mugarria bistaratuko zaigu. Profilaren itxurak hirukia dirudi, ertz borobilekoa, eta aurrean dugun aurpegian B3 seinalea dakusagu.

Hortik aurrera eginda, igoaldiari ekin eta laburrera, langa bat zeharkatu behar dugu, alanbrehesia zeharkatzeko ate txikitxo.

Gora egin ahala, erne begiratu behar da bide-zidorraren eskuinaldera, hortxe baitago hurrengo mugarria eta arrasto bakarra goialdeko aurpegiko gurutzea du. Horixe dugu zortzigarren mugarria.

Eta hemendixe tontorrerainoko mendi-hegal pikoari ekingo diogu. Goranzko bidean goazela, orde, harrobi-tarte txiki baten ondotik igaroko gara, arestian esan dugun legez, gure baserritarrek kareharria atera, karobietara garraiatu eta soroak ereiteko erabiliko zuten karea egiteko urteetan baliatu zutena.

Liburu honi ekin diogunean esan dugun legez, Murumendi dugu gure mendi mitikoa eta gure ar-

basoak historiaurrean bizi izan ziren lehenengo to-
kia izan zen.

Marik, euskal mitologiaren inspirazio iturri nagusienetakoak mendi honetan du bizilekuetako bat, Damazulo leizean hain zuzen ere.

Talaia honetatik bistara daitekeen ikuspegi panoramikoak edertasun paregabea du.

Sartaldera Aizkorri

Iparraldera Ernio

Argazki honetan, gurdibide antzeko bi eraztunak nabarmen ikusten dira.

Gailur-gailurrean mahai borobil bat dago eta bertan 360 graduko ikusmugan bistaratzen diren mendien profil guztiak daude marraztuak eta bakoitzaren izena eta altuera adierazia. Behatoki-xafla ikusgarria.

Nahiz oraindik ez den indusketa arkeologiko taxuzkorik egin, mendi-lepo biribilean zehar, iparretik hegora, eta altuera ezberdinetan zehar, ka bi eraztun igarotzen dira, bidexkak badirudite ere ez direnak eta horiek erakusten digute oso litekeena dela mendi honetan irun bat existitu izana, historiaurreaz osteko giza-kokalekua. Gainera, Muru izenak berak halakorik izan zela erakusten digu. Inoiz argituko da jakinkizuna.

Gailurreko haitzaren beraren gainean baldar landu zen gurutze hau; ez dakigu, ordea, mugarria ordezkatzeko asmoa duen.

Tontorretik mugak zuzenean egiten du beheitik iparralderantz, aldapa pikoan zehar Azarikomeko zelaigunera iritsi arte eta bertan makur-makur eginda dauden bi mugarri azalduko zaizkigu, lurtean sendo sartuak. Alboetan ez dute inongo grabaturik baina biek dituzte gurutze eiteko bi ildaska goialdeko aurpegian. Ikus ditzagun, bada.

Mendi-lepoaren erdi pareta jo aurretik zelaigune batera iritsiko gara, bi haitz goraturen inguruan murru hondakinak dituen.

Erdi aroko Azarikomeko gotorlekuaren hondarrak dira, jada gure Mugarrien Liburuan 1616an aipua egiten zaiona; gotorlekua Mª Mercedes Urteaga arkeologoak 1983ko *Beasain Jaietan* liburuan argitara eman zuen artikuluan kontatu zuenaren arabera, bi haitzez baliatuta eraikia zegoen, zati nagusia osatzen zutenak.

Egileak dioenaren arabera, gotorleku hitzaren erabilerak ez dizkigu *“beste eskualde batzuetan bezalako eraikuntza militarrek irudikarazi behar; ordea, gure kasuan kokaleku estrategikoak dira, goragune batean egozirik haran eta komunikabideak kontrolatzen baitira.*

Gertutasun geografikoa aintzat hartuta, Aralarko leerroa bereizi behar dugu, Nafarroa aldetik Berastegi, Ausa eta Gentilbaratzako gotorlekuek osatzen dutena eta Gipuzkoako aldean, berriz, “Fortaleza” (Lazkao), Azarikomerekin batean (Beasain).

Ondotik erakutsiko ditugun argazkietan ikus daitekeen moduan, asentamendu hau zelaigunean zeuden haitzen babesean eraiki zen.

Berezko babeslekua benetan

Azpitik ikusita batez ere

Ederki, bada, maldan zelaigunearen hasierara iritsiak garela, gure ibilbideko hamaikagarren mugarria aurkitu dugu mugen lehenengo atal edo sektore honetan. Honek ere ez du inongo arrastorik ez alboetan, ez goialdeko aurpegian ere.

Bertatik metro gutxitara, gotorlekuaren murrutik antzinekoetako batean ia guztiz barneratua hamabigarren mugarria dugu, hau ere orbainik gabea.

Bideari jarraitzeko hobe dugu Azarikometik ezkerretara irten eta magal pikoan behera egiten duen bidea hartzea, haitzetan behera abiatzea arriskutsu gerta baitaiteke.

Tontorretik behera egin ahala ez zaigu zail gertatuko mugarriak aurkitzea, lursaila pagadi garbia baita maldatsua den arren, batik bat gu ibili garen moduan neguan bertaratuz gero, ondoko argazkian ikusten den moduan.

Murumendi eta Zarate arteko zelaigunera birtarteko beheranzko bidean beste bi mugarri aurkituko ditugu, aurpegieta batere arrastorik gabe. Ibilbidean hamahiru eta hamalauagarren mugarriak ditugu.

Eta Murumendi mendiaren iparraldeko hegia jaisten amaitzeaz gaudenean, lehenago aipatutako zelaigunea begitantzen zaigu.

Muino honetan gure ibilbidean hamabosgarrena egiten duen mugarrria ikusiko dugu. Goi aldeko aurpegian gurutze bat egiten duten arrailak beste arrastorik ez du eta beste batzuek bezala, honak ere lekukoa du ondoan.

Gurdibidean zehar bereizten gaituen tarte laburra ibili ondoren, Zarate mendiaren hego aldeko oinarri etorriko gara.

Mendi-hegalean gora ekingo diogu igoardiari eta bertan mugarririk batere ez dagoen arren, landaretza aldaketak Beasain eta Itsasondo bereizten dituen lerroa erakusten digu.

Tontorrera iritsitakoan mugarri txiki batekin egingo dugu topo, inongo arrastorik gabea, ez alboetako aurpegietan, ez goialdekoan ere.

Ipar-ekialderantz ekingo diogu mendixka honen beheratzeari eta segituan aurkituko dugu gain biribilduko mugarri bat; B7 du idatzia mende-baldeko aurpegian eta jorratzen ari garen lehenengo zati honetan hamazazpigarrena egiten du.

Bidean aurrera goazela, mendi-lepoan azkenera iristear gaudela inongo arrastorik gabeko mugarria aurkituko dugu, Mariaratzetik irten ginenetik hamazortzigarrena duguna.

Bidean behera egingo dugu eta Beizamako Santa Agedako Bentatik Pagorriagako oreinak hazi eta ustiatzeko baserriraino iristeko egindako porlanezko errepide batera ailegatuko gara.

Eskuinera dugun gain batean, ordea, errepide honetara iritsi aurrean, Beasain inguru osoan zedarritzen duten mugarrietarik dotoreena begitanduko dugu.

Domikoko mugarria dugu hau, ondo urrutiko jendeak "Domikoko mugarria" izenez ezagutzen duena.

Ospea Beasain, Itsasondo, Bidegoian eta Beizamaren mugek bertan bat egiteari zor dio eta gainera, probintziako barnealdea itsasertzarekin eta zeharkako aranak euren artean lotzen zituzten bideak antzina igarotzen ziren bidegurutzean dago.

Argazkian ikus dezakegun moduan oinaldean bat egiten duten muga adina harri koadro ditu, baikoitzaren norabidea erakusten dutenak.

Lau aurpegiatarik bakoitzean gurutzea du landua, baita goialdekoan ere eta Beasaini dagokionez, B8a da, gure lurraldearen bi mugak bereizten dituzten harrietan ikus dezakegun arrastoaren arabera.

Bada, lehenengo atal honen ibilbidean ikusi dugun hemeretzigarren mugarria dela esan nahi du eta honekin amaitutzat emango dugu atala.

Bigarren saila edo sektorea

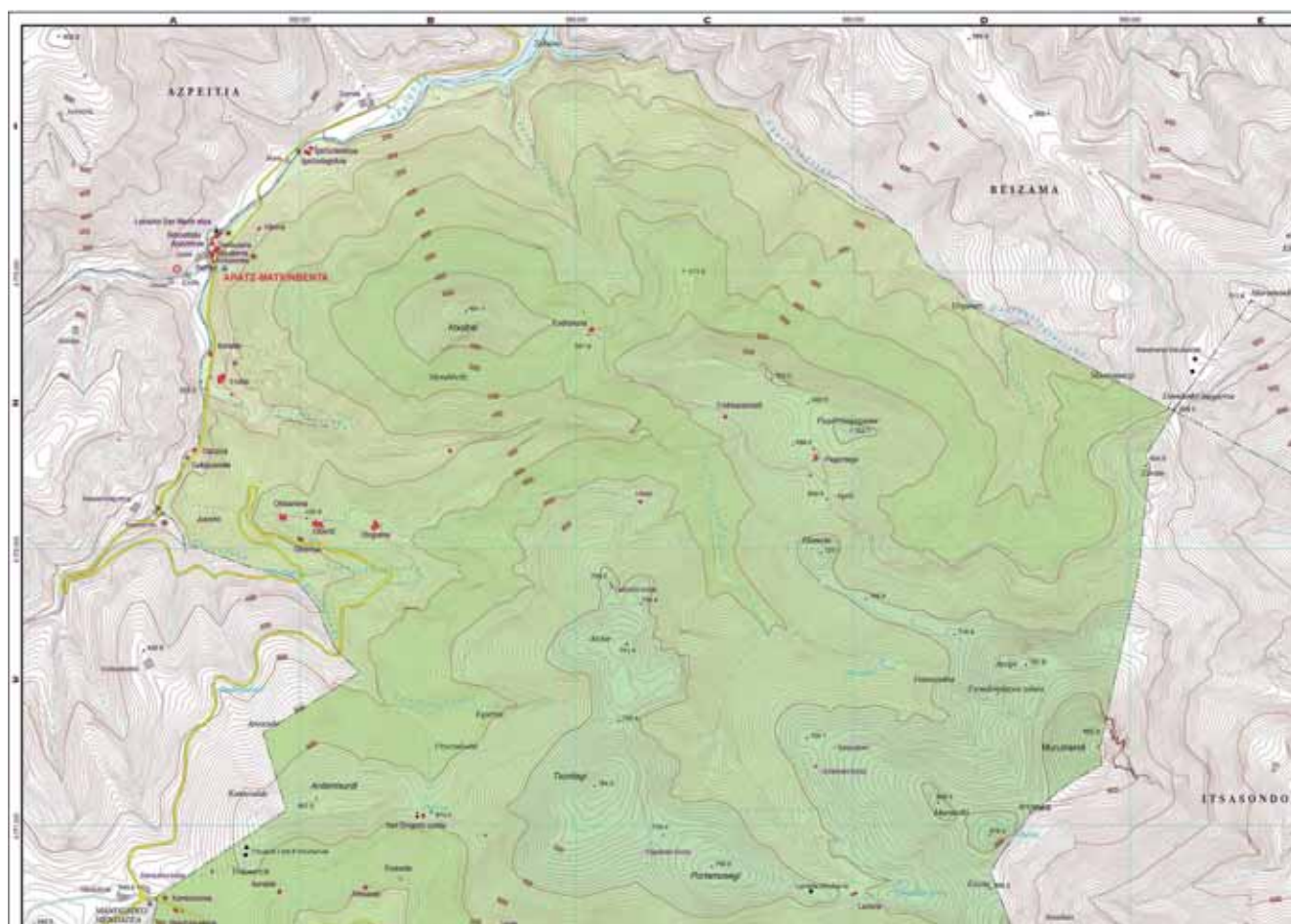
Bigarren sail honek Domikotik Mandubiko gaina arterainokoa besarkatzen du eta Matxinbenta auzoan zehar igarotzen da, bertan bat egiten dutela Beasain, Azpeitia eta Ezkio-itsasoko mugek.

Oso mugarri gutxi ditu ibilbide honek, izan ere, ikusiko dugu ia muga gehienak erreken ibilguk markatzen dituztela.

Bigarren atal honi, beraz, Domikoko mugarrian emango diogu hasiera.

Ipar-mendebalderanzko norabidean. Mantxantegi alderako mendiarroa hasten da, aurrerago Mantxantegierreka latsa sortuko den tokian eta Urgurutz izeneko inguruan Kortaerreka errekastorekin egiten du bat, Pagorriaga inguratzen duen arroan behera datorrena; bi ur hauek elkartuta Egurrolaerreka errekastoa sortzen dute.

Bada, Mantxantegierreka eta Egurrolaerreka errekastoei sortzen duten arroak bereizten ditu Beasain eta Beizamako mugarteak, Ibaieder ibaian urak isurtzen dituzten arte, Matxinbenta, Nuarbe eta Urrestillak osatzen duten haranaren barranean limurtzen dena, gero Azpeitia aldera hedatzeko.

J. Zufiaurre

Gaur egun ezin da jada Egurrolaerreka Ibaieder erreka toaarekin nola elkartzen den ikusi, urtegia eraiki izanaren ondorioz, baina 1981eko urtean ikusi berri dugun argazkiko mugarrira zegoen han.

Goialdeko aurpegian grabatutako arrailek, "T" itxura hartzen dutenek, eskuinaldeko goiko koadrantea Beizamari dagokiola, behe aldeko koadrantea Beasaini eta ezkerraldeko erdia Azpeitiari dagokiola erakusten digute.

EGURROLAERREKA

J. Zufiaurre

J. Zufiaurre

Ibaieder urtegiaren presa

J. Zufiaurre

Ibaiederreko urtegia

Aurre-aurrean urtegi honek inguru osoan duen paseatoki ederra ikus dezakegu, atsedena hartzeko aulki eta guzti.

IBAIEDER

J. Zufiaurre

Hemendik abiatuta, mugarteak hego-ekialderako norabidea hartuko du, Ibaieder ibaiaren ibilguan gora eginda, eta handik labur eskuinaldean Igartzolako burdinola antzinakoaren hondarrak ikus ditzakegu; aditu dugunaren arabera, Beasaingo Igartza jaun-andreen jabetzako izanari zor dio izena, gerora, beste askoren antzera errota bihurtuko zena.

Igartzolako burdinolaren hondamenak

Ez ditugu bost minutu ere behar izan Matxinbenta auzora iristeko; bertako etxe zein baserriak lau herritan banatzen dira, zera, Beasain, Azpeitia, Ezkio eta Itsaso herrietan, azken bi hauek gaur egun administratiboki elkartuak badaude ere, kontu berria da hori, 1965ean batu baitziren.

Auzo berak, bada, lau herrietako mugarteak zati-banatzen dituen mugarria besarkatzen du. Ondoko argazkietan ikus daitekeen modura Ibaieder eta Zariaaerreka ibaiak elkartzen ziren tokian dago eta Eki zein Iparraldeko aurpegietan "B" eta "A" hizkiak ditu grabatuak, hurrenez hurren Beasain eta Azpeitiari aipu eginez.

Mariaratzan abiatu ginenetik 20. mugarria dugu hau.

Esan bezala, Matxinbenta auzoa historikoki aipatutako lau herrietako atal izan da, baina gune nagusia Beasaingo lurretan dago.

Eta horregatik biltzen ditu gure barrutiak eliza, kanposantua, eskola, benta, taberna eta frontoia, hau da, zerbitzu guzti-guztiak.

Matxinbentako eliza Jasokunde eta Loinazko San Martin izena duen probintziako lehena da.

Gaur egun bada beste bat Beasaingo herrigunean, santuaren sorlekuan.

Zaraiaerrekaz ezkerretara ikusten diren lursaila eta etxetzarra Azpeitikoak dira. Uraren ibilguen artean dagoen lursaila Ezkio-Itsasori dagokio eta lehen gailur-gailurretik zegoen zatitua; erreka eskualdera dagoena, berriz, Beasaingoa da.

Matxinbentan bertan, Egurrolaerreka erreka-toak Ibaieder errekaekin bat egiten duen gunearen parean Marturio izeneko baserria zegoen eta esan daiteke probintziako lehenengoetako lanbide eskola hor egon zela.

XIX. mendean, apostolutza Matxinbenta auzoan egiten ari zen apaiz oñatiar bati, auzoko baserritar gazte haiek guztiak negu luzeetan zezuma lanik gabe ikusita eta mendietan zeuden gaztainadi ugariak pentsamenduan iltzatuta, otarrak egitea irtenbide ekonomiko egokia izan zitekeela otu zitzaion. Bada, otarrak egiteko zumitzak hain zuzen ere, gaztainondoetako ipurdi eta orpoetan jaiotzen diren kimuetatik ateratzen baitira.

Ezaguna zuen otargile oñatiar batekin hitz egin eta konbentzitu zuen esanez Matxinbentan soldata bikaina atera zezakeela gazteei otarregintzaren ogi-

bidea erakutsita eta are gehiago, familiarekin bertan bizi eta eskolak emateko tokia ere aurkitu zion, Marturio baserria hain zuzen ere.

Hauxe izan zen Matxinbenta eta Nuarbeko otarregintza guztiaren sorburua, hainbeste familiaren lanbide izan dena eta probintzia osoan eta probintziaz kanpo ospe handiko izan dena. Oraindik orain ere otarrak egiten dira, nahiz material plastikoaren lehiak izugarri urritu duen horretan diharduen familia kopurua.

Ibilbideari jarraituko gatzaizkio, ibaian gora, Beasain eta Ezkio-Itsaso udalerriak bereizten dituen Ibaieder erreka ondotik.

Erreka honetan 1980ko urtearen hasieran Beasainek egin zuen presa ondotik igaroko gara, Erroitz-erreka adarraren elkargunearen gainean, uren lehenengo garbiketarako harri eta hareazko parrilladura erabilia.

Hartunearen ondoan urak Mandubiko gainearaino goratzen zituen motoponpa dago handik, Arriarango errekaaren adarretako bateraino –ur hartzea egina zuena- aske isurtzen uzten zituen; ekarpen berri honek agorraldietan herribildua hornitzeko edateko ur-emia areagotu egin zuen.

Ibaieder erreka alboko errepidean aurrera egingo dugu, hego aldera, eta 200 metro inguru ibili ondoren Olazarra eta Galtzarreta etxeak bisitaratuko zaizkigu.

Azken honi izena errepidea egin aurreko harritzko galtzadatik datorkio, parean abiatzen baita ezkerraldera Otobarrena, Otoerripa, Otoerdi eta Otogoena baserrietara, hauek ere Matxinbenta-koak, igotzen den bidea eta aurrera eginda, Mandubiko gaineraino.

Errepideari jarraituta, ia beste 250 metrotara, Itsasoerrota baserriak ditugu, Itsasori dagozkionak; horien ondoan Beasaingo mugak 90 gradu egiten ditu ezkerrera ekialderantz eta Ibaieder erreka-aren ibilgua atzera uzten du Otoerreka erreka-toarenari heltzeko, baserri hauetatik amildegian behera jaisten dena.

Ibaieder, eta bere eskuin aldetik Otoerreka

Itsasoerrota toponimoak gunen honetan dauden bi baserriei ematen die izena eta bertan errota bat izan zela adierazten digu; ordea, jada ez da errotarik, Beasaingo Salvatore auzotik Azpeitirako errepidea egin zenetik.

Hain zuzen ere, gaur egun errepidea igarotzen den tokian zegoen errota eta errepidea egiteko erautsi zuten.

Baina oraindik ere ura gordailatzeko anteparearen hondarrak ikus daitezke, baita, ura turbinaraino eramaten zuen ur zorrotearen zuloa ere, ardatzarekin gainaldeko errotarria mugiaraziko zuena.

Errotagaina ur zorrotearen zuloarekin

Ura gordetzeko antapara

Jakina da tokian tokiko biztanleen artean erreka zein errekastoen ibilguek zeharkatzen dituzten tokietako izena jaso ohi dutela. Horrela, bada, ikusi dugu bideari ekin genionean errekek Mariaratz duela izena, baina altueran gora egin ahala Errekailun izena hartzen du eta are gorago, Amerzturdinetako erreka izena, sorburu duen iturriaren izen dena.

Alabaina, erreka berari hainbat izen emateko ohitura hau ez dute batere gogoko erakunde ofizialtako teknikariek, arazoak eragiten baitizkie plano eta txostenak egiteko orduan.

Eta halaxe ikusi ahal izan dugu etapa hau aztertzen ari ginela, Mandubiko gainetik Matxinbentarako bidean errekastoa igaro ohi diren zubixketan berriki egindako seinale handiak daude jarrita, horien izenak jasotzen dituztenak.

Eta jokamolde honek, xumetu behar horrekin, gutxienik errekastoen toponimo bat edo bi ezkutatatu ditu, guztiz ulertezin gertatzen zaiena tokian tokiko biztanleei.

Eta esandakoa egiaztatzeko Matxinbenta auzoko Itsasoerrotaren izeneko baserrietara inguratu besterik ez dugu, Mandubitik behera gatzela auzora iritsi baino mila metro inguru lehenago.

Bada, han kartel handi bat dago “Errekaundi” izena ematen diona Oto baserrietatik jaitsiz Ibaierder erreka urak isurtzen dituen errekaostari, geroa ikusiko dugun moduan Beasainek Ezkio-Itsasorekin egiten duen muga zehar ibilgua duena.

Bertakoek erreka honi “Otoerreka” izena eman diote etxeko oroitzapen antzinakoenetatik.

Eta zehatzago “Juantoerreka” lehen aipatu ditugun Itsasoerrotaren baserrietako biztanleek.

“Otoerreka” izena Azarizuloerreka atzetik dator, Otogoena, Otoerdi, Otobarrena eta Otoerri baserrien azpitik igarotzen delako. Eta “Juantoerreka” izena, berriz, ibilguan aurrera eginda, beheraxeago, JuanOto baserri azpitik igarotzen delako, gaur egun erabat utzia eta suntsitua dagoena.

“Errekaundi” existitzen da, baina errekaostoa da, ur-emari handienekoa behar bada, Oto baserrien goialdetik datorrena eta horien azpitik dagoen Otoerreka urak isurtzen dituen.

Errekaundi erreka honek berak Egurtzaerreka izena hartzen du goialdean, Egurtza izeneko parajearen sortzen da eta. Eta behealdean Errekaundi izenez bereizi duten moduan, errepidean gora eginda Egurtza izena duen beste seinale bat jarri dute.

Azalpen guzti hauekin errepideetan buru egiten dutenek “ofizialki” oparitu diguten nahasmena argitu izana espero dugu. Beasaingo Udalak 2007an argitaratutako mapa begiratu gero, garbi asko ikusten da kontu guztia hau.

Otoerreka errekaostoa gora irudimenez egingo dugu, egiaz egiterik ez baitago. Baina ezkerreko aldeko bihurtze handi batean Mandubiko gainera arteko igoaldia egiten duen errepideari jarraitzen badiogu, berehala lotuko gatzazkio erreka ibilguari.

Eta berehala ikusi ahal izango dugu Otoerreka erreka ezkerretik Errekaundi errekaostaren urak jasotzen dituela eta azken honen ildoari ja-

Ura gordetzeko antapara

rraitu beharko diogu, bera baita Beasainek Ezkio-Itsasorekin hego-ekialdetik egiten duen mugartearen txanda hartzen duena.

Hain zuzen ere, bi errekek bat egiten duten mugarrian dago arestiko argazkietan ikusten dugun mugarrria eta mugarteak errekastoa aldatzen duela erakutsiko digu. Mugarri honek hogeita batgarren mugarrria egingo du.

Puntu honetan jada Beasaini txertatu aurrean Astigarretako herribildukoak izan ziren lurretan gaude, gure herribilduko atal dena 1929ko urtarriaren lehenengo egunetik. Horregatik erakusten dute mugarriek "A" hizkia.

Errekaundi errekastoauren uretan gora 400 metro inguru ibiliko gara. Eskuinaldeko urertzean gora egin ahala, berriz errepidea gurutzatu eta aurrera jarraituko dugu eta eskuinera irteten den pista batean, 489 metroko altueran mugarri zuri berria ikusiko dugu, aurtengoa. Hemen mugak 90 gradu bira egiten du eskuinera hego-mende-

balderantz. Mendian zehar eta aldapan gora eginda, ehun eta berrogeita hamar metro aurrerago aurkituko dugu hurrengo mugarrria, hogeita bigarrena egingo duena.

Errekastoen izen aldaketari bagagozkio, Errekaundi Otoerrekari lotu zaion tokitik uretan gora eginda, Azarizuloerreka izena hartzen du.

Era berean, Errekaundi errekek Beasain eta Ezkio-Itsaso arteko mugartea bereizten den unetik gorantz Egurtzaerreka izena hartzen du.

Hego-mendebalderantz aurrera eginda, Area-zulo aldera, bide ertzean hogeita hirugarren mugarrria aurkituko dugu; ikusten ez da erraza, txikiagoa delako edo lurtean sartuago dagoelako.

Beti hego-mendebaldeko norabideari jarraiki, lursailak lats txiki batek egiten duen beheargunea dauka, sakonean harri multzoa duena.

Beheargune honi gaina hartuta, norabide berean, zeharka mendi-lepoan aurrera jarraituko

dugu eta berehala gure ezkerrera, zuhaitz eta alantrezko hesiaren artean harrapatuta, sekzio errektangelu garbiko mugarria bistaratuko dugu, eite luzea gure ibilbidearekiko perpendikularrean duena.

Hemen mugarteak 90 gradu baino zertxobait gehiago egiten du ezkerrera, hego-ekialdera eta malda pikoan gorako bideari ekin behar diogula adierazten digu.

Eta hemendik, hirurehun metro inguruko malda igota, Aintxintxaurdi mendia ren hego-mendebaldeko hegalean dagoen harrobi zaharraren gainera iritsiko gara; goi-goian Kanteraldeko mugarria izenez ezagutzen den mugarria dago.

Sekzio errektangeluar luzexka du eta alboko aurpegi zabaletako baten goiko erdialdean erliebean gurutzea du grabatua. Hogeita bosgarren mugarria dugu.

Jada gune honetatik Mandubiko portutik gertu gaudela ikus dezakegu. Mendebaldera Kizkitzako basiliza bistaratu zaigu eta Ipar-mendebaldera, Izazpi mendia.

Beherako bideari ekingo diogu hego-mendebalderako norabidean Mandubiko Benta aldera eta berrehun metro inguru ibili ondoren, hogeita seigarren mugarra aurkituko dugu, argazki honetan jaso duguna.

Jaitsieran antzina mugartea bereizten zuen urki ilara luzetik geratzen diren ale bakanak ikusiko ditugu.

Eta besterik gabe Mandubiko Bentara iritsiko gara, eztarria busti eta akaso, tripa-zorriak ere baretzeko parada eskainiko diguna.

Zuzenean Kanteraldetik Mandubira jeitsi beharrean ekialderantz Aintxintxaurdi mendiaren lepoan behera jaitsiz gero, bostehun bat metro ibili ostean Astigarretako San Gregorio Magnoren basilizara iritsiko gara, garai batean Maiatzeko Pazko Astelehenean egin ohi zen erromeriagatik ospe handikoa.

1982an bertako irudi baliotsua lapurtu zutenetik elizkizunik egiten ez denez gero, basiliza dezentte hondatua dago, nahiz epe laburrean konpontzeko egitasmoa dagoen.

San Gregorio basiliza

San Gregorio Magno

San Gregorioko basiliza honetatik Mandubira jaitsi gaitezke biak lotzen dituen gurdibidetik.

Jaitsiera bideari ekiteko bide hau horizontaltasuna galtzear dagoela, eskuinetara Trikuhaiztiko I eta II tumuluak ikus ditzakegu; tumulu hauek Murumendiko trikuharrien barrutian aurkitu ziren lehenengoak izan ziren, 1980an liburu honen lehenengo egileak aurkitutakoak, alegia.

Beasain eta Itsasoko Udalek 1941eko abuztuaren 25ean egin zuten mugarritzean jaso dago mugarte honek jomuga duen mugarria Kamiñeronea etxearen hego-mendebaldeko ertzetik mendebaldearantz hamabost metro ingurura zegoela, Mandubitik Astigarretara doan errepidearen eta bertaraino ekarri gaituen gurdibidearen elkarguan.

Mandubiko Benta

Mandubiko Benta ondoan gaude, Aintxintxaurdi eta Kizkitzako muinoek osatzen duten lepoan.

Goierriko haranetik Urolako haranerako igarobidean kokaleku giltzarria duelako egin zen Benta hau, gure herrialdeko haranetan hainbat igarobidetan sortu ziren beste hainbaten antzera. Horietako askok oraindik ere bazkaritarako etxe izareri eusten diote eta gaur egun, honako hau tartean, eskualde osoan ospe handiko jatetxe dira.

Atala honen albo batera Astigarretako San Gregorio Magno Baseliza dagoela esan badugu, beste aldera honek adinako ospea duen Kizkitzako Amabirjinaren Baseliza dago, Itsasoko, lehenengo eraikuntza 1622koa dena. Bertan egiten diren erromeriak ere, irailaren 8koak, ospetsuak dira eta jendetza izugarria biltzen du.

Bentatik hegoaldera begitantzen den ikusmira paregabea

Kizkitzako basiliza eta Amabirjinaren irudia

Itsasgizonen Amabirjina da, gainera, eta portu gipuzkoarretako arrantzaleek fede handia diote, itsasotik ikusten baita; inguruko basoetako egu-

rra Kantauri kostako untzigileek erabili ohi zuten arrantzontziak egiteko.

Amabirjina ontzi baten gainean dago eta baselizaren iparraldeko fatxadan arrantzontziek mastan eraman ohi duten argi gorria dago; argia gauero pizten da, zerua oskarbi badago arrantzaleek argia ikusi eta otoitza bat eskain diezaizoten.

Baseliza honek su hartu zuen 1958ko abenduaren 28an eta berreraiki egin zuten.

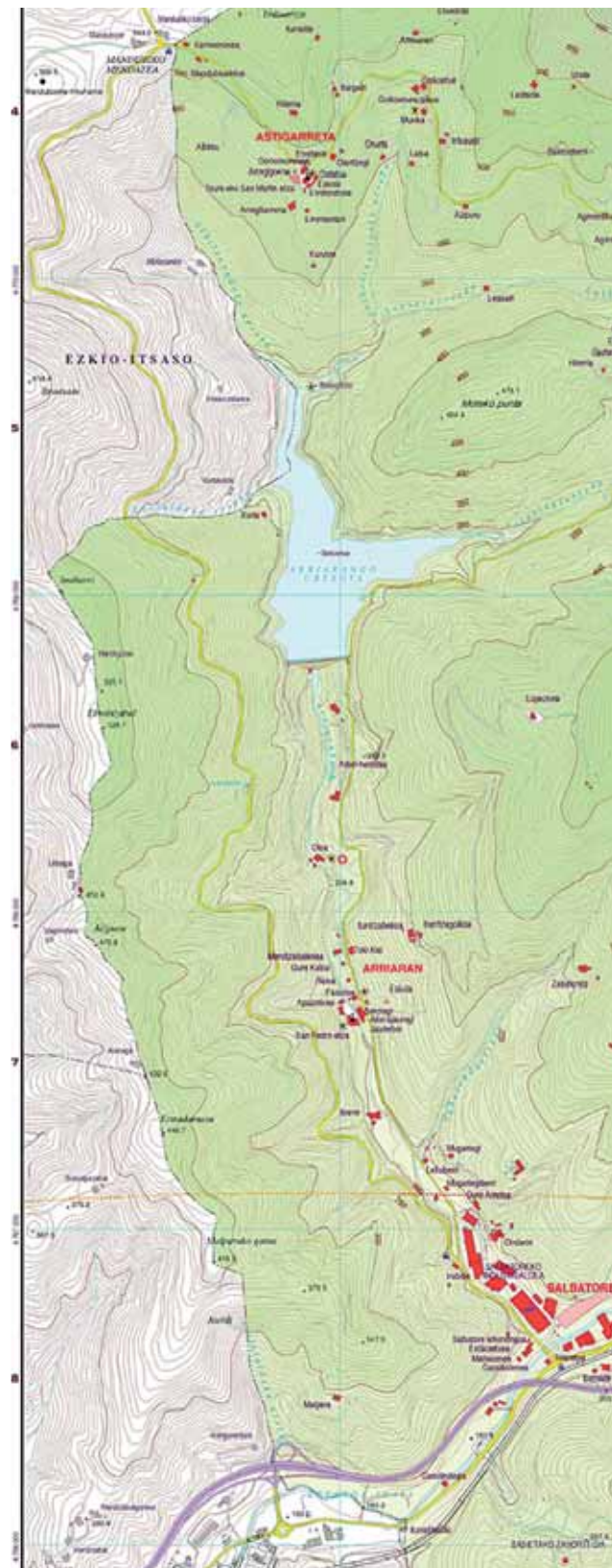
Ipar fatxadan jarritako zutoin baten gainean itsasargi bat dago, Tarifako portutik 1962an ekarritakoa; honek ere argi gorria egiten zuen gauean arrantzaleek ikusi ahal izateko.

Ordea, itsasargi hau ez zegoen itsaso-gutunetan jaso eta kostalde honetakoak ez ziren arrantzontziei eta merkataritza ontziei nahasmena sortzen omen zien, mapetan jaso gabe zegoelako eta kostaldeko zuzendaritzari kexua aurkeztu ondoren, gehiago ez pizteko agindua eman zuten. Horren aurrean gure arrantzaleek beharrezko ziren gestioak bideratu zituzten itsaso-gutunetan barne hartua izan zedin eta orain zenbait urtez geroztik berriz ere argi egiten du.

Hirugarren saila edo sektorea

Mandubiko gainetik Eztanda erreka bitartekoa besarkatzen du, trenbide ondoan Beasainek Ormaiztegiarekin muga egiten duen gunean.

Ibitxuondoko erreka

Arriarango urtegia

Mandubitik Astigarretara jaisten den errepidea zeharkatu ostean, Beasain eta Ezkio-Itsaso bereizten dituen lerroak zelai maldatsuan behera egiten du. Albitxuondoko erreka sortu eta jaisten den ubidean behera; honek garai batean urak Leasain errekan isurtzen bazituen ere, gaur egun biek Arriarango urtegiaren isurtzen dituzte haien urak.

Urtegiaren uretan harrapatua geratu da, bada, bi erreka hauen batura, Arriaran ibaiari hasiera ematen ziotenak.

Bi erreka hauen baturak Arriaran erreka sortu zuten, amildegi zuloan hego alderantz aurrera egiten zuena, egungo urtegiaren erdian; erreka honek bi herrien arteko mugak bereizten zituen harik eta eskuinaldetik Kortaldeko erreka haren urak jasotzen zituen arte, bi herrien mugartea ematearekin batera. Erreken arteko batura hauek guztiak Arriarango urtegiaren urek irentsi dituzte.

Badakizue urtegi honek Goierriko herrietan etxeetarako ur eskasiaren arazoa konpondu zuela eta 1995ean ekin zion ur horniketari. Araztegia du eta Gipuzkoako Uren Partzuergoak kudeatzen du.

Urtegia atzealdeko muturretik uharkaraino eskuinaldetik inguratzen badugu, Kortaldeko erreka haren egingo dugu topo, Korta eta Kortalde izeneko baserrien artean igarotzen baita eta honen ibilguan gora Beasain eta Ezkio-Itsaso udalerriak bereizten dituen mugartea igotzen da.

Erreka honen ibilguan gora eginez gero, Salbatoretik Matxinbentara doan errepeidea zeharkatuko dugu eta Arriaran eta Itsaso haranak bereizten dituen mendi-lepoaren gainera iritsi arte jarraituko diogu igoerari.

Imiñarri izeneko tokian gaude, Itsasoko Mendiguren baserria baino zertxobait gorago, lepo berean dagoena.

Erreka amaitu ondoren, mugartea "Lubakia" izeneko ohiko zangak markatuko du eta mendi-lepo honetan behera egin ahala aurkituko dugun mugarri sorta bateko lehenengoa bistaratuko zaigu goialdean; jaitsiera samurra izango da hasieran eta pikoa aurrerago, Ormaiztegiko antzinako teileriaaren aurrean Agauntza erreka bitarteraino.

Bada, mendi-lepoaren SSE norabideari helduko diogu, hogeita seigarren mugarriko goialdeko arrastoek erakusten diguten modura. Gurdibidean zehar egingo dugu aurrera ehun bat metroan, ia

Mugarri honen gaineko arrastoak ezkerrera jiratzeko agintzen digu.

zuzen-zuzen, mendi-lepoa zeharkatu eta ia erauntzia dagoen etxola batera iristeko.

Pistan behera beste berrehun metro eginda eta burdinazko gurutze baten ondotik pasa ondoren, Mendiguren baserrira iritsiko gara, mendikate gainean.

Baserri honen eta Urteaga baserriaren arteko mugartea zanga batek bereizten du, "Lubakiak", eta hego alderanzko norabidean Errobizabalgo muinoraino iristen da, gero samur-samur behe-rantz jarraitzeko. Baserri batetik besterako tartea 700 metro ingurukoa da.

Norabide berari jarraiki, eskuinetara Itsasora doan errepidea utzi eta mendi-lepoaren gainetik doan gurdibidean zehar jarraituko dugu.

Lursaislak Errobizabal alderako aldapa txiki bat hasten duenean, eskuinetara hogeita zazpigarren mugarria aurkituko dugu, zangaren gaine-

an alanbrezko hesi baten ondoan zut. Begirada atzera botaz gero, gainditu berri dugun Mendiguren baserria urrean begitantzen da.

Lubaki ondotik doan gurdibidean aurrera, Errobizabal eta Aizpururen arteko muinoa jaitsi ondoren, Urteaga baserriak hartuko gaitu. Oraindik ere Beasain eta Ezkio-Itsaso bereizten dituen mugartean gaude.

Aizpuruko mendi-lepora igoaldi ezta egin eta berehala, hogeita zortzigarren mugarria aurkituko dugu, Urteagakoa, alegia.

Mugarri honen eta kokalekuaren hiru argazki jaso ditugu, izan ere, gure kulturen gehien erabili diren lursail eta barrutien arteko mugarteak erakusteko hiru moldeak ikus baititzakegu hemen, hau da, zanga edo lubakia, zuhaitz ilara eta mugarria.

Mugarria eta zuhaitz ilara.

Mugarria garbitu ondoren.

Zuhaitz ilara eta Lubakia eskuinean

Mugarreak Mendiguren baserritik hona hego norabidea egin badu, azken mugarri honetatik aurrera SSE aldera pixkatxo bat desbideratzen dela ikusi dugu. Isurkian behera aurrera egin eta 400 metro inguru ibilita Ormaiztegiko Aranaberri baserrira iritsiko gara.

Lursailari itxiera ematen dion alanbrezko hesiaren NEko erpinean, harrizko oinarri karratu batean sartutako mugarria aurkituko dugu. Honek Beasain, Ezkio-Itsaso eta Ormaiztegiko mugarteak bereizten ditu eta gure ibilbidean hogeita bederatzigarrena egiten du.

SSE norabideari jarraiki, eskuinetara autoentzako pista utzi eta lubaki ondotik doan gurdibideari helduko diogu, Estradamusu lepo aldera. Bidearen ezkerretara, laster begitanduko zaigu hogeita hamargarren mugarria izango duguna.

Mugarri honek eta ondorengoek ezkutuan duten aurpegian Ormaiztegiko "O" hizkia dute; hemen Itsasoren "Y" erakusten badute, 1927. urtea baino lehenago jarri zirelako da, Arriaran Beasaini lotu zitzaion urtea, alegia.

Izan ere, lursail hauek Arriarangoak ziren, administratiboki Itsasori lotua zegoena eta horregatik eraman behar zuten "Y" bereizgarria.

Bada, Arriaranek eliza eta hilerria izan arren, atxikimendua gauzatu aurretik gertatzen ziren jaiotza, ezkontza eta heriotzak Itsasoko eliza liburuetan jasoak daude.

Bidean gora gozo-gozo eginda, Estradamusura iritsiko gara eta han porlanezko tronkopiramide eiteko oinarrian sartuta mugarri txiki bat aurkituko dugu.

Ia mugarri honen parean, bidearen beste aldean, lurrian etxolaren baten hondakinak dituen hutsunea ikusiko dugu. Honako hau, ordea, zuloari eman zitzaion bigarren erabilera izan zen, hasiera batean "Arraukazuloa" baitzen, gaur egun esango genukeen moduan lehenengo belaunaldiko karobia; bada, karobi haiek lurra zulatuta soilik egiten ziren, geroko labeek kareharria erretzeko izan ohi zuten paretarik gabe.

Poliki-poliki mendilerroaren lepoan behera jarraituko dugu, zangatik bereizi gabe beti, gutxira SE aldera okertuko dena, berehala hegorantz egiteko.

Ormaiztegiko Jose Domingo Iurrita jaunak konstatutakoaren arabera, GPSak ematen dizkigun 561682 eta 4767275 koordenadek markatzen duten tokian eta 412 metroko altueran mugarri bat zegoen orain urte gutxira arte; gas hodia eramateko zanga egin zutenean desagertu zen handik eta nahiz bere tokian jartzeko eskatu eta haiek hala egingo zutela agindu, ez dute berriz bere tokira itzuli.

Lubakiari lotuta egingo dugu aurrera eta ezarian Malparako gaina izeneko muinora iritsiko gara, hantxe dugu zain hogeita hamabigarrena egiten duen mugarria.

Kizkitzako basilizan hasten den mendilerroaren azken muinora iritsi gara eta hemen ekingo diogu beheranzko bidetara Eztanda ibaiaren haran aldera, oso pikoa dena azken zatian.

Mugarri honetan ezkerrean egingo dugu pixkatxo bat, SE norabideari jarraiki, izan ere, gune honetan isurkien mendilerroa bi mendilerrotan zati-banatzen da; lehena, SErantz behera eginez,

eta bigarrena, hau ere beherantz, baina SW norabidea hartuta.

Harlanduzkoa dirudien mugarrira iritsiko gara segituan.

SE norabideari jarraiki, aipatutako bi mendi-lerroek osatzen duten kanalerira iritsiko gara eta han ibilbidean hogeita hamalagarren zenbakia egingo duen mugarria bistaratuko zaigu eta honek berriz ere S norabidea hartu behar dugula erakusten digu, norabide hori baitu berehala azalduko zaigun Ariztialdeko errekek.

Mugarri honetatik aurrerako bidea oso aldapatsua da Eztanda errekaaren haran zulorako jaitsieran.

Inor harrituko zen akaso erreka honen izena zetzat idatzi dudalako, esez egin orde. Hori horrela egin dut jatorriz izena halaxe duelako, Gabirian duen iturburuan urak azaleratzeko moduagatik. Borborka azaleratzen dira, eztanda handiak sortuz, udaberrian batik bat. Eta leherketa hori euskaraz "Eztanda" esaten da. Estanda, berriz, desitxuratzea da.

Honela, bada, erreka hasi berriaren ubide ondotik behera goazela, hogeita hamabosgarren

mugarria azalduko zaigu, sail honetan azkena. Arretaz ibili behar da, ikusi gabe aurrera ez egiteko.

Mugarri honetatik Beasain eta Ormaiztegi arteko mugartea Eztanda erreken ubideraino jaisten da; 1981eko urtean lehenengo aldiz ibilbide hau bera egin genuenean inguru osoan ikusi

dugun mugarririk ederrenetakoa aurkitu genuen bertan.

Neurritz handia izateaz gain, goialdeko zein alboetako lau aurpegiak zituen grabatuak.

Gaur egun desagertua dago eta ez litzateke erokeria pentsatzea belar artean erreka ertzean ikusi ez eta Beasain-Zumarragako autobidea egitean bertan utzitako hondakinek estali izatea.

Laugarren saila edo sektorea Sail honek Eztanda errekatik Agauntza erreka bitarteko tartea besarkatzen du, Beasain eta Lazkao artean.

Ezkerretara egiten du hemen mugartea Eztanda erreken ibilgutik ekialderako norabidea hartzeko. Ez du ordea luze iraungo, 400 metro ingurura eskuinaldera egingo baitu Larrabarren erreka-bideari jarraiki, hegorantz igotzeko; erreka hau Iturralde txiki etxeak zutik iraun zuen denboran azpitik igarotzen zen eta etxebizitza bat Beasaingoa eta bestea Ormaiztegikoa izatea ekarri zuen.

Ibilguaren behe aldean errekek mugartea hego aldera badarama, bihurtune itxia egin eta SE-ranzko bidea hartuko du, betiere zuhaitzian gora eginda. Gaur egun eroso igotzen da erreken ezker aldean zehar doan pista zabal bati jarraiki.

Eta erreka honen ibilguan 800 metro inguru ibili ondoren, mugartea aldendu egiten da 250 m inguruko altuerara iritsitakoan eta eskuinera hego norabidea hartzen du, Udakorriagako gainetik behera datorren kanal pikoan gora eginda.

330 metroko altueran gaudela, kanal honetan bertan, B2 mugarria aurkituko dugu, hurrengo

orrialdeko argazkiak irudikatuko diguna. Ibilbidean zenbatu ditugunetatik hogeita hamaseigarrrena egingo du.

Udakorriagako gainetik gertu gaude jada, Iruitta izenez ezagutzen dena (Iruerrieta), hementxe baitago Beasain, Idiazabal eta Ormaiztegiko mugarteak bereizten dituen mugarria.

Hiru herri hauen arteko mugak markatzen dituen mugarriak hiru angeluko sekzioa du. Herri bakoitzari dagozkion hasierako hizki eta zenbakiak ditu hiru alboetan eta gure ibilbidean hogeita hamazazpigarren mugarria egiten du.

Iruittako mugarri hau abiaburu hartuta, Beasain eta Idiazabal bereizten dituen mugartea ekialderantz jaitsiko da, bihurritu txiki bat salbuetsita, zuzen-zuzenean Olaberriko Iurre auzoan dagoen Oria ibaiaren haran hondora iritsiko dena.

Elkargune honetan egingo dute bat Beasain, Idiazabal eta Olaberriko mugarteek, Carrefour hipermerkatuko kanpoaldeko aparkalekuaren parean dagoena.

Berriz egingo dugu laurogeita hamar gradu bira ezkerrera iparreko norabidean Oria ibaiko

uren ibilguari jarraitzeko eta ibilgu horren erditik doa Beasain eta Olaberri bereizten dituen mugartea.

Castillo Hotelaren atzean dagoen zubipean zehar igaro bezain laster, mugarteak Oria ibaia albora utzi eta Ikazkinerreka latsari jarraitzen dio; honek eskuinaldetik isurtzen ditu urak Oria ibaira.

Honela, bada, eskuinaldera okertu beharko dugu bidea 90 gradu baino angelu handixeagoan, E norabidean.

Ez da hainbeste urte Basozabalerreka N-1 errepidea gurutzatzean lur azpitik igaro ohi zen eta egiazko izena hauxe izan arren, erreka-azken zatia "Ikazkinerreka" izenez ezagutu ohi zuten inguruko biztanleek.

Izan ere, inguruetan ikazkin gazte taldeak ari-zen ziren lanean, burdinoletarako egur-ikatza egiten zutenak.

Halaber, ibilguan gora eginda Beasain eta Olaberria arteko mugartea hasten den tokian, berehala aurkituko dugu eskuinaldean eta jada desagertua den Olaberriko Aranburu-etxeberri baserritik oso gertu Ikatziturri iturria, ikazkinek izugarri preziatzen eta edaten zuten ur freskokoa, argazkian 1983ko urtean zegoen moduan ikus dezakeguna. Ura estalkiaren azpiko zulotik hartu behar zen.

Gaur egun erreka hau N-1 errepidearen eta Beasain-Zumarragako lotune-kiribilaren azpitik lurpean igarotzen da.

Bada, aipatu dugun iturritik aurrera erreka uretan gora eginda, Basozabalerreka izena hartzen du eta bihurtu zabala irudikatzen du SErantz, Txarabaztarra etxearen ondotik igarota.

Etxe horretatik aurrera 400 metro inguru ibilita, erreka honen ezkerretatik, uretan gora eta eskuinetara, ibilgu berean hurrengo mugarrira aurkituko dugu, Beasain eta Olaberria bereizten lehenengoa dena eta gure ibilbidean hogeita hamazortzigarrena egiten duena.

Joseba Basozabalgo mugarrira garbitzen

Gune honetan mugarteak Basozabalerreka uzten du ekialderantz ezkerretara bihurrituta eta Hegierrea izeneko maldan gora ekingo dio igaldiari.

Mugarria lubakian gora igotzen da, gaur egun Olaberria aldetik alanbrezko hesia duena, eta bide honek B2 mugarriraino garamatza, ikusi ditugun guztietan hogeita hamazortzigarrena eginez.

Mugarri honetan mugarteak hego-ekirantz egiten du eta zuzen-zuzen jarraitzen du B3, B4 eta B5 mugarrietan zehar, berriz ere bira egiten duen arte.

Lursail aldapatsuan zehar ibiliko gara, Aierditik Basozabalerrekara arte jaisten den mendi magalean. Mendi magal hau hego-ekialdera begira dago eta eguerditik aurrera eguzkiak gogotik jotzen du, horregatik hartzen du Hegierrea izena.

Lehenago azaldu dugun lerroari jarraituta, hurrengo hiru mugarriak aurkituko ditugu, ibilbidean, berrogei, berrogeita bat eta berrogeita bigarren zenbakiak egingo dituztenak.

B5 mugarriaren goialdeko aurpegiak erakusten digun moduan mugarteak ezkerrean egiten du bira txikia, hegorantzko norabidean.

Txara izeneko basotik ateratzear gaude eta alanbrezko hesiez banatutako belardien artetik Aierdiko gainerantz abiatuko gara, mugarte ondotik doazenak.

Hesi honen ondoan B6 mugarrira daukagu, ondotik ikus daitekeena eta berrogeita hirugarrena egiten duena.

Aierdiko Muttegia izeneko tokira iritsi gara, Beasaingo Altamira baserrikoa den harizti ederrera. Harizti honen hego-ekialdeko angeluan B7 mugarra dago, Olaberriarekin muga egiten duen azken bigarrena duguna.

Eta berriz ezkerrera eginda, iparrerako norabidean, metro gutxitara, Beasain, Lazkao eta Olaberriko herrien arteko muga bereizten duen mugarra dugu, berrogeita bosgarrena egiten duena, alegia.

Ez dira gutxi Goierriin ditugun talaiak eta haxe da horietako bat. Ekialderantz, gure aurrean, Gipuzkoako aldean Aralarko Mendilerro zoragarria begitantzen zaigu eta Larrunarri tontor garaia gailentzen zaio, Txindoki izenez ezagunagoa, mendigoizale euskaldunek gehien igotako tontorra duguna.

Gune honetatik aurrera eta Beasaingo mugarteetan zeharko ibilbidearen azkenera arte, mugakide diren Beasain, Lazkao eta Ordizia herrien artean desadostasunezko diren tokiak aurkituko ditugu.

Horrexegatik jasoko ditugu hemen auzigai diren guneetako mugarritze ezberdinei dagozkien testuen kopiak.

Beasain, Lazkao eta Olaberriko mugarteek batean duten mugarriaren gainaldeko aurpegiaren argazkia ekarri dugu hona, Beasain eta Lazkao 1942ko ekainaren 12an izenpetutako zedarritzean dagoen kontraesana edo akatsa erakustearren, agiriak dituen adostasun-izenpe eta ziguilaak dituela ere.

Garbi asko bereizten dira grabatutako ildaskek adierazten dituzten norabideak eta norabide horiek besarkatzen dituzten lursailen jabe diren herriak. Hau da, ezkerreko eta erdiko ildasken birtarteko lursaila Lazkaori dagokio; erdiko eta eskuineko ildasken arteko lursaila Olaberrikoa da, eta eskuin eta ezker ildasken artekoa atzealdetik Beasaini dagokio.

Mugarriaren gainean bertan neurtutako angeluek zera erakusten digute: ezkerreko ildaska iparrarekiko 55 gradu ekialdera begira dago; erdiko ildaska, hau ere iparrarekiko, 150 gradu ekialdera begira; eta eskuineko ildaska, 205 gradu ekialdera zuzendua iparra erreferentzia gisa hartuta.

Mugarriaren goialdeko aurpegia osatzen duen errektanguluaren bi alde handienak NS norabidera begira daude.

Eta halaber, hurrengo edo aurreko mugarria, segun eta zein norabidetan goazen, iparrarekiko zehazki 10 gradu ekialdera zuzendua dago, 150 metroko tartera.

Honek esan nahi du mugarri honetatik guztiz ezkerreko dagoela, ezkerretara dagoen ildaskarekin inongo loturarik izan gabe; bai, ordea, Lazkao eta Olaberriko hurrengo bi mugarriek beste bi ildaskekin.

Mugarria argazkian ikusten dugun hesiaren norabideari jarraituta 150 metrotara dago eta gu gaude lursail etako jabeen esanetan, mugarri hori lursail partikularren mugarteena da.

Baina ontzat hartua izan zenez gero, eta bi udalletako ordezkariak aktan jaso eta sinatu zuten zenez gero, gaur Lazkaok tinko eusten dio horri eta mugarte zuzena dela defendatzen du; ordea, lehenagoko mugaketek garbi asko erakusten dute ezkerreko ildaskak adierazten duen norabidean dagoen mugarte dela baliokoa, zuzenean Agauntza errekarara doana, herribildu horretako hiltegi zaharraren ondoan.

Ikus dezagun, esate baterako, Erregearen ordezkariak Beasain Ordiziatik bereizi zenean egin dako mugaketak zer dioen. Mugarrien liburua 1616koa da.

Otra.- Y luego incontinente a los dichos seis dias del dicho mes de Enero del dicho año de mil seiscientos diez y seis estando en el sitio de Garritain zela-yeta junto a la heredad de Altamira y junto a un castaño estaba un mojón con una cruz y un testigo hacia Beasain a la mano izquierda, el dicho Pedro de Marquina, Alguacil, por ante mí el escribano tomó por la mano a los dichos Alcalde y Rejidor de esta dicha Villa y les metió y les dio la posesión de la Jurisdicción Civil y Criminal...

Eta ikus dezagun orain, Beasaingo herribilduak 1871n egin zuen zedarritzeak, mugakide zituen herrien arabera eta mugan zituen lursail etako zenbait jaberaren iritziaren arabera.

Punto de Partida

Es el mojón divisorio de Beasain, Olaberria y Lazcano que se halla en el punto de Aierdi en cuyo mojón con la cumbre más alta de la Peña de Inzarsu en Ataun y la casería Idoyaga en Isasondo se forma un ángulo de 122 ½ grados.

Lazcano con Beasain

Punto de partida el mismo que para Olaberria y esta villa. A contar de es-te dista al primer mojón en dirección del camino dividiendo este la Jurisdicción 132 metros y en este punto con el mojón del punto de partida y con la recta divisoria que sigue por las heredades de Gaztiñari andia hasta el río Agaunza se forma un ángulo de 111 ½ grados. Distancia al siguiente mojón colocado a orillas del río 458 metros.

Berriz helduko diogu aurrerago agiri honi, Agauntza errekatik aurrera Lazkaorekiko mugartea jarraitzen dugunean.

Ea, bada, zer dioen mugarri honen gainean 1942ko ekainaren 12ko mugarritzeak.

9º Mojón: Se reconoció como tal un hito de piedra labrado, empotrado en el terreno, de naturaleza arenisca, que afecta la forma de un paralelepípedo rectangular, cuyas dimensiones al exterior son: veinticuatro centímetros de longitud por diecinueve de latitud en su base, por treinta centímetros de altura. Tiene grabadas en sus caras laterales las inscripciones siguientes: la letra O en la cara que mira al Norte, la letra B en la que mira al Oeste y la letra L en la que mira al Este, también tiene grabadas en su cara superior tres trazos que parten de un punto común y que indican aproximadamente las direcciones de las tres líneas límites que concurren en este mojon. Esta situado en el paraje denominado "Olo-ondo" y en una linde que separa dos fincas, la parte situada al Este es un prado propiedad de Don José Ignacio Usabiaga, vecino de Beasain y la parte situada al Oeste es de monte alto de robles, perteneciente al caserío Altamira, propiedad de don Leonardo Zunzunegui vecino de Beasain. Desde este mojón se ve al Norte el caserío Iyoya del termino de Isasondo, al Este el cementerio de Lazcano y varios caseríos de este termino y al Sur el caserío Garitain del termino de Olaberria, pero no se ve el mojon anterior, aunque si el sitio donde esta emplazado. La línea de termino reconocida entre este mojon y el anterior es la recta que los une.

Mugarritze honi gertatzen zaiona da mugartean zehar egiten den ibilbidea guk egin dugunaz besteko norabidean eginga dagoela, horregatik, Beasain eta Lazkao bitartean deskribatutako bedertziz mugarrietako bakoitzaz diharduten testuak adieraziko ditugu. Ikus dezagun, bada, 9. zk. duena edo azkena, guretzat lehenengoa izango dena.

Bistan da bi mugarriketek deskribatzen duten hau mugarri berbera dela, adierazitako hiru herrirentzako bat bera dena.

Bi mugarriztatze hauen artean dagoen aldea zera da, 1871koak mugarri honen eta Agauntza erreka artean muga-lerroia zuzena erakusten du, Olaberrikoarekiko 111 ½ graduko irekierarekin, goialdeko aurpegiaren ildaskek agerrarazten duten moduan; 1942koak, berriz, iskin egiten du iparrerako norabidean eta 150 metrotara hurrengo mugarria erakusten du (haiantzat aurrekoa), arestiko argazkian ikus daitekeen antzera.

Hasierako mugarri hau 1942an 9 zenbakiarekin jasotzen da eta 1871koan, bigarren mugarri modura jasotzen dena, 132 metrotara, 6 zk. ematen zaio; ondotik, 7. eta 8. zenbakiak deskribatzen ditu, mugartean aipatu dugun iskin hori egiten dutenak.

Bi adierazpen horren gainean. Bata: 8 zk. ko mugarri modura jasotzen denak goialdeko aurpegian, jasoa dagoen legez, puntu komun batetik abiatzen diren bi ildaska ditu angelu zuzena eginez; ordea, mugartea behar lukeenaz kontrako noranzkoan doala adierazten dute, hain zuzen ere. Oso eskasa da norbaitek buelta eman ziezaiokeelako arrazonamendua.

Are gehiago, eta hau da bigarren irizpena, inguruko lursail etako hiru jabeek aitortzen badute, eta hala egin zuten agintarien aurrean, lursail partikularrak bereizten dituzten bi mugarri direla.

Gainera, dena-delako lursailak ordaintzen duen landa-lurren kontribuzioa Beasaingo Udalarik ordaintzen dio, altako ondoko agirian ikus daitekeen moduan eta gaur egun indarrean dirauena, nahiz erosketa-agiriak, okerre, lursaila Olaberrian dagoela adierazten duen. Nahaste-borraste bikaina.

Hurrengo orrialdean ikusten den 1969. urteko goiti-beherako argazkian Aierdigain eta Agauntza erreka arteko mugartea ikusten da, 1871ko mugarriztatzearen arabera.

Ordea, 1942ko mugarriztatzearen arabera, Beasain seinalea idatzi den belar sailean, argazkian goialdean, Lazkaokoa litzateke.

Ondoko orrialdean jasotako bi mugarri hauek 1871ko mugarriztatzearen arabera, Aierdiko gainaren eta Agaunza erreken artean gordetzen diren bakarrak dira, eta 1942koan 6. eta 5. zenbakia egiten dutenak dira. Lehenengoa Infanterriko Dukearen pagadiaren eta pinudi pribatu baten muga dago. Bigarrena, baita ere, baina beheraxeago eta biak ala biak lubakiak lotzen dituela.

Ez gara gu hemen aldaketaren balizko arrazoiak aztertzen ari, eta are gutxiago egiten diegu kritika hori sinatu zuten agintari beasaindarrak, ez baitakizu zein arrazoi izan zitzaketen eta ez baitugu horri argi egingo dion inongo agiririk aurkitu. Bestetik gabe, egiazko agirietan oinarritutako hainbat datu eta lursailen jabeen testigantzak aurkeztu ditugu.

Gure irudiko, garbi dago 1871 ostean egin ziren mugarriztatzeetatik zorrotz eta egiazkoena herri guztiek mapa osatzeko egin zuten hura izan zela, 1889ko abuztuaren 8ko Errege Dekretua bezela. Honako honek mugarren arteko tarteei eta angeluei buruzko datuak ematen ditu, ondokoek ez bezala eta are harrigarriagoa, 1942koak aurrekoak ederki asko zehaztuak zituen mugarriak ez aipatu, ezta aintzat ere ez ditu hartzen. Honen ondorioz, Beasainek “legez” inguralde osoan toki ezberdinetan hainbat lursail zati galdu zituen.

Bosgarren saila edo sektorea Lazkao eta Beasain artean dagoen Agauntza errekatik Mariaratz errekarara bitartera doana da, Beasain eta Ordizia artean.

Agauntza erreka abiaburu hartuta egingo dugu, bada, aurrera. Gune honetantxe zegoen, Lazkao hiltagi zaharretik gertu eta erreken ezker aldean mugarri banatzailea 1981ean; gaur egun, ordea, ez da existitzen.

Hemendik aurrera Beasain eta Lazkao bitarteko mugarteak Agauntza erreken erdigunetik uretan behera egiten du Urbieta izenez ezagutzen den eremuan Oria ibaiaren ardatzarekin topo egin arte.

Urbieta

Ibai bien ardatzek bat egiten duten unean mugarteak eskuinera egiten du, ESE norabidean, Galardi mendirantz.

Ikus dezagun, ordea, mugarriketek ibiltarte honi buruz zer dioten. 1871koak zera dio:

Desde este punto va dividiendo ambas Jurisdicciones el centro del río Agaunza hasta el paseo o jar-dín de la fábrica de yerro de esta villa en cuyo punto se ha colocado un mojón a la distancia de 29 metros a contar desde la parte inferior del extremo de dicho paseo formando un ángulo de 114 grados con la chimenea a la caseta del ferrocarril en el punto de Ubinarte y el otro mojón que está en un extremo de la heredad de Igaldegui distante de este del paseo 258 metros y este forma con el inmediato y último de la divisoria de esta villa y Lazcano un ángulo de 156 grados y dista a aquel 161 metros; con lo que termina la divisoria de estos dos pueblos.

Testu honen arabera, bi ibaiek bat egiten zuten gunearen eta Galardiko gainaren artean bi mugarri zeuden. Gaur egun ez da batere existitzen, lursail horietan CAF enpresa baitago. Kontrako hurrenkeran bada ere, 1942ko mugarriztatzeak gaur desagertuak diren bi mugarri hauei buruz zera dio:

2º Mojón: Se reconoció como tal un hito de piedra, toscamente labrado, empotrado en el suelo, de naturaleza arenisca, y que afecta sensiblemente la forma de un paralelepípedo rectangular, cuyas dimensiones son: veinticinco centímetros de lado en su base y treinta centímetros de altura. Tiene grabada en su cara lateral la inscripción "B 2" y en su cara superior un trazo, que indica aproximadamente la dirección de la línea de término. Está situado en el paraje denominado "Igaldegui-sorosa" en la margen Este de un camino de carro del servicio de fincas, lindando por el lado Este con un prado, propiedad perteneciente al caserío Igaldegui del termino municipal de Lazcano.

3º Mojón: Se reconoció como tal el punto de intersección de los ejes de las aguas corrientes de los Ríos "Agaunza" y "Oria". La línea de término reconocida entre este mojón y el anterior es la recta que los une.

Bi mugarriztatzeen arteko aldea da bigarrenak ez duela fabrikako ibiltokian edo lorategian zegoen mugarria aipatzen eta lehenak, aldez, bai.

Berariaz azpimarratu behar da gaur egun oraindik mugartearen norabidea erakusten duen ildaska edo lubakiak bere horretan dirauela, Galardi mendiaren aldatsean, gainaren eta CAFeko tailerren artean.

J. Zufiaurre

Neguan ateratako aurreko argazki horretan, zuhaitzak hostorik gabe zeudela, nabarmen ikusten da maldan behera datorren zanga edo lubakia, puntudun lerroekin bereizia. Eta hurrengo argazkian, berriz, lubakiaren abiaburua ikus daiteke, Galardiko lepoaren goialdean.

Galardi mendiaren lepoaren parek jota, tontorretik hegoalderantz, Beasain, Lazkao eta Ordizia udalerriek bat egiten duten mugarrria dago.

Goialdeko aurpegian gune komun batetik abiatzen diren hiru ildaska daude markatuta eta "T" baten eitea hartzen du, hala, goiko ildaskak iparretik hegora zeharkatzen du harria eta goiti-beherako ildaskak, berriz, hegotik mendebaldera.

Goiko ildaskaren ekira dauden lurrak Ordiziakoak dira; goitik beherako ildaskatik iparrera geratzen direnak, Beasaingoak; eta hegora daudenak, berriz, Lazkaokoak. Galardiko mugarrri honen argazkian bereiz daitezkeen B1 eta B12 gra-

batuek zera esan nahi dute: Lehenak, Lazkaorekiko muga hasten dela erakusten duen 1. mugarrria dela; eta bigarrenak, berriz, Ordiziarekiko muga bereizten duen 12. mugarrria dela, eta gainera, azkena.

Ordea, ibilbidea mugarriztatzeak egin zirenez kontrako norabidean egiten ari garenez gero, mugarrri honetan amaituko dugu Lazkaorekiko mugartea eta Ordiziarekikoa abiaraziko dugu. Mugarrri honek gure ibilbidean berrogeita zortzigarrena egingo du.

Mendi muino honetatik Ekialdean Goierriko Lanbide Eskola ikus dezakegu eta Mendebaldera, azpian CAFeko tailerrak ditugu, nahiz zuhaitzen hostoek nekez uzten diguten ezertxo ere ikusten.

Beasain eta Ordiziaren arteko mugartea, bada, gune honetan hasiko da eta igo dugun lubakiaz ezkerretara egingo du, hau da, Ipar norabidea hartuta Galardi mendiaren muino luzean gora.

Handik laburrera, alanbre-hesi baten ondoan, B11 mugarria bistaratuko zaigu, argazkian ageri dena.

Eta belazearen behe aldean, muinoaren gailurrean, betiere isurialdeetako uretan, B10 mugarria aurkituko dugu, gure ibilbidean berrogeita hamargarren zenbakia egingo duena.

Jose txo oharrak jasotzen

Baso-muga atzera utzi eta belaze aldera beherraldi leunari ekingo diogu, betiere Iparreko norabideari jarraiki. Ikuspegia zabalagotzen zaigu hemen.

Iparrerako norabidean jarraituta, muinoaren gaineko isurkien aldera, baratze batzuen hegalean trenbidea igarotzeko zulatu zuten lubakiarekin egingo dugu topo.

Eta lubakiaren goialdeko hegalean hain zuzen, Lazkaibarburu izeneko mugarria dugu zain, soilai luzexkarekin mugartearen norabidea argi eta garbi erakutsiaz, lubakiaz beste aldera geratzen den mendi-lepoaren gailurrerantz hain zuzen ere.

B9a da eta Beasaingo udalerriaren inguru osoan egin dugun ibilbidean aurkituko dugun azkena. Berrogeita hamaikagarrena dugu honako hau.

Mugarri honen berri ez da izan orain arte, Josebak aurkitu zuen arte.

B9 mugarri hau eta egin dugun ibilbidean abiatu izan dugun gunea bereizten dituen tarte txikian, Mariaratz erreka Ori ibaian urak isurtzen dituen ahoan, desadostasun handia dago Beasain eta Ordiziako mugarteari dagokionez. Eta hori horrela da 1616ko urteaz geroztik, Mugarrien Liburuak dioten modura, azken herri honetako udalak Erregearen ordezkariak Beasaini aitortzen zizkion lurrekiko adostasuna ez baitzuen izenpetu nahi izan.

Hona hemen aipatu dugun 1616ko Mugarrien Liburuak bide-zati honi dagokionez jasotzen duen testua; honek ere, guk egin dugun norabide berean egiten du ibilbidea.

Folio 83: Posesión con Villafranca.-Y luego incontinentemente a los dichos siete días del dicho mes de Enero del dicho año de mil seiscientos y diez y seis estando en el sitio de Tellería una cuesta alta se fué y se puso un mojón junto a un camino que va a dar a las puertas de

Upabia junto a un vallado donde acaba el término de Lazcano y entra Villafranca con Beasain que divide términos y se puso un mojón con un testigo hacia Beasain y estará junto a un roble viejo, el dicho Pedro de Marquina, Alguacil, por ante mí el escribano y por parte de Villafranca **Folio 83 vtº:** pareció Juanes de Arrue vecino de ella y en su nombre presentó un requerimiento diciendo y contradicción a dicha posesión que se daba a esta Villa y pidiendo testimonio, y el dicho Pedro de Marquina, Alguacil, por ante mí el escribano no obstante lo dicho, tomó por la mano a los dichos Alcalde y Rejidor de esta dicha Villa y les metió y dio la posesión de la Jurisdicción Civil y Criminal...

Otra.- Y luego incontinentemente a los dichos siete días del dicho mes de Enero del dicho año de mil seiscientos y diez y seis del dicho mojón de arriba se fué por un lomo de una cuesta se fué y bajó hacia Villafranca aguas vertientes entre dos vallados y un sendero que va a la casa de Aguirrechipi en el sitio Galardi estaba un mojón con dos testigos, hacia Villafranca y otro hacia Beasain y estará de la casa un tiro de valleta y el mojón estará en medio del sendero, el dicho Pedro de Marquina, Alguacil, por ante mí el escribano tomó por la mano a los dichos Alcalde y Rejidor de esta dicha Villa y les metió y dio la posesión de la Jurisdicción Civil y Criminal...

Otra.- Y luego incontinentemente a los dichos siete días del dicho mes de Enero del dicho año seiscientos y diez y seis desde el dicho mojón de arriba cosa de un tiro de valleta en el camino que van de Villafranca a Ataun se puso un mojón junto al dicho camino y la casa de **Folio 85:** Lazcaibar que baja por un vallado abajo y esta del camino una vara de medir y se puso un mojón con un testigo hacia Beasain y desde el dicho mojón por el dicho camino se fue hasta la puente del río oria quedando el término de Beasain a la mano izquierda, el dicho Pedro de Marquina, Alguacil, por ante mí el escribano, tomó por la mano a los dichos teniente Alcalde de esta dicha Villa y Rejidor y les metió y dio la posesión de la Jurisdicción Civil y Criminal...

Otra Y luego incontinentemente a los dichos siete días del dicho mes de Enero del dicho año mil seiscientos y diez y seis desde la dicha puente se tomó a mano izquierda dejando dicha puente que va de Villafranca a Ataun y de paso el río a dar a una puentecilla que llaman Mariaraz que esta en el río Mariaraz que es el camino Real de San Sebastián a Madrid y la mitad de la puente de es de jurisdicción de Beasain y la otra de Villafranca junto a una casa que llaman de Mariaraz y el dicho arroyo de Mariaraz divide términos de las villas...

Ikusten da testuan behin eta berriz errepikatzen dela "Jurisdikzio Zibil eta Kriminala jaso eta horren jabetza eman zion" formulismoa.

Jada Beasain eta Ordizia arteko bereizketa osoaren lehenengo lerroaldetik beretik, azken herribildu honen ordezkaria Beasaini aitortzen ziztzaion jabetzaren aurka agertu zen.

Litekeena da aurkakotasun honek zerikusi estuagoa izatea Beasain herribildu berri modura aurrera egitearekin eta ez bereizi zuten mugale-
rroarekin; izan ere, 1399ko baturaz geroztik eza-
gunak baitziren zein lursail zegozkion herri ba-
koitzari eta baturaren eskrituran bertan jasoa da-
goen legez, baturan esku hartzen zuen herri ba-
koitzak bere horretan eusten baitzion bere zuen lu-
rraldeari.

Guztiarekin ere, ikus dezagun zer dioten mu-
gartearen bereizten zuen tokiari buruzko pasarteek.

Lehenengo lerroaldean esaten da Galardigañan
zeudela, *onde acaba el término de Lazcano y entra Vi-
llafranca con Beasain*”..

Bigarrenak dio *el dicho mojón de arriba se fué por
un lomo de una cuesta se fué y bajó hacia Villafranca
aguas vertientes*”<

Hirugarren lerroaldeak, berriz, *por el dicho ca-
mino se fue hasta la puente del río oria quedando el ter-
mino de Beasain a la mano izquierda...*”<

Eta azkenik, laugarren lerroarteak dio *“desde la
dicha puente se tomo a mano izquierda dejando dicha
puente que va de Villafranca a Ataun y de paso el río
a dar a una puentecilla que llaman Mariaraz que esta
en el río Mariaraz que es el camino Real de San Sebastián
a Madrid*”

Arestian aipatu dugun mugarritzatzeak, 1889an
egindakoak, era honetara deskribatzen du gune
hau:

Nº 6.- Desde este punto la misma regata Mariaraz es la
divisoria en 2.882 metros aguas abajo hasta su incorpo-
ración con el río Oria, junto al puente de Mariaraz. En
el punto de unión de la regata y río junto otra parte del
río se fijó el mojón.

Nº 7.- Sigue la línea en la misma dirección de la regata
Mariaraz en 234 metros al punto llamado Las-caibar
junto a la casa donde se ha fijado el mojón.

Nº 8.- Desde este punto en un ángulo interior de 145°
sigue la divisoria en 66 metros al punto llamado
Galardi y mojón.

Nº 9.- Desde este, formando un ángulo de 131° exterior,
sigue la línea en 170 metros fijando en el tér-
mino del mismo nombre un mojón.

Nº 10.- Desde este punto con un ángulo interior de 166°
continúa la línea en 104 metros al mojón.

Nº 11.- Desde aquí la prolongación en la misma línea a
los 150 metros llega al punto Galardi-goena ó mojón.

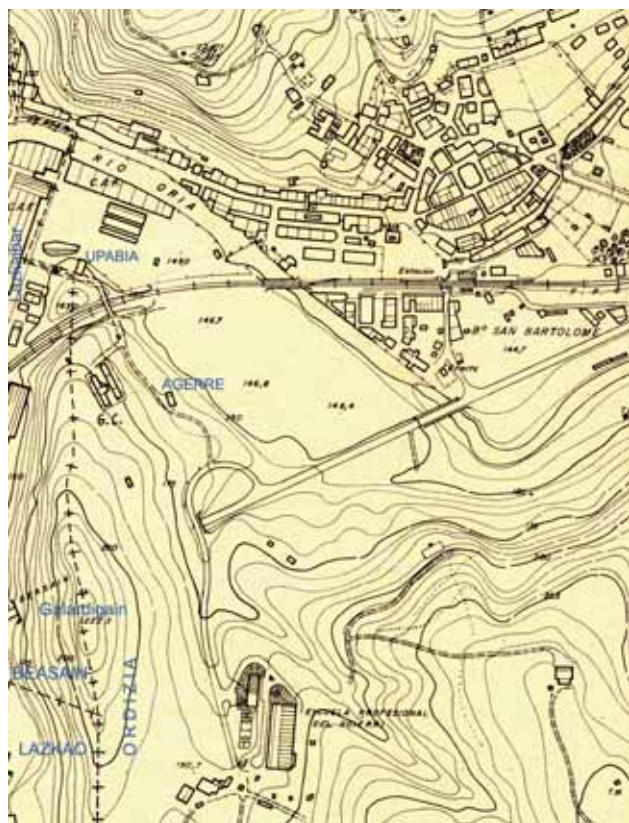
Nº 12.- Este mojón es el divisorio de estos dos pueblos
y Lazcano, por consiguiente concluye aquí el deslinde
con la villa de Beasain y empieza con la de Lazcano.

Badirudi honek guztiak kontua argitua utzi zue-
la, baina errealitatea guztiz bestelakoa izan da, bi
herri hauek gaur egun oraindik ez baitira bide-tar-
te labur horretan bereizten dituen mugartearen ados-
teko gauza izan.

Azken mugarritzatzea 1942ko ekainaren 12koa
da; ez du, ordea, hona ekartzea merezi, azkenean
izenpetu zutena zera izan baitzen:

No habiendo habido conformidad entre los señores
representantes de los Ayuntamientos interesados, en la
posesión de derecho ni en la de hecho, respecto a la
línea de término entre los mojones séptimo y octavo, se
deja sin describir, y se trazará un itinerario provisional
a los efectos del cierre planimétrico de los términos
colindantes, sin que ello tenga influencia alguna, en las
reclamaciones que respecto a esta línea de término, tie-
nen presentadas o traten de presentar los
Ayuntamientos interesados.

Alabaina, 1616an egin zen lehenengo zeda-
rriztatzearen eta 1942ko azkenaren arteko alde-
raketa egiten badugu, Galardiko gainaren eta Laz-
kaibarren arteko tarteari dagokionez oinarrian bat
datozela ikusiko dugu. Eta halaxe da, gaur egun
gordetzen diren lau mugarriak B 12, B 11, B 10 eta
B 9 seinaleekin bereizitak, Galarditik Lazkaibarko
Upabia baserrira arte jaisten den mendi-lepoaren
gunerik goienean daude eta garbi erakusten dute
mugartearen mendi-lepoaren tontorretik *“isurkien al-
dera”* doala. Ikustera joan besterik ez dago eta ar-
gibide gisa Gipuzkoako Foru Aldundian 1975ean
indarrean zegoen planoaren ekarri dugu; bertan, Be-
asain eta Ordizia bereizten dituen mugartearen
1616ko Beasaingo Mugarrien Liburuaren arabera
marraztua dago. Urdinez idatzitako izenak guk
jarritakoak dira.

Honekin guztiarekin, bada, amaitutzat eman-go dugu Beasaingo udalerriaren inguruan zehar egin dugun ibilbidea, gaur egun existitzen diren berrogeita hamaika mugarri hauekin.

Amaitu aurrean, ordea, bihotzetik eman nahi dizkiegu eskerrak lagundu diguten guztiei, bai landa lanetan, bai artxiboetan dokumentazioa aurkitzen, bai tokian bertan gure zalantzei buruz zekiten argibidea ematen.

Josebaren emazte zein alabei (Itziar, María eta Itziar), mugarriak aurkitzen lagun izan dituelako.

Maiteri, Josetxoren emazteari, beste behin ere etxetik kanpo egotea eta etxean zegoenean ez-egotea ulertzen jakin duelako.

Artxiboetako arduradunei, Beasaingo udal-artxiboko arduradun Víctor Alberto Arguiñano jaunari; Oñatiko Protokoloen Probintziako Artxiboko Ramón Martín Sukia jaunari; Oñatiko Ogasuneko Artxiboko Esther Jimeno andreari; Tolosako Probintziako Artxiboko Ana Otegi andreari; Beizamako Udaleko Arantza Lopez andreari; Bidegoiango Udaleko Maite Iraola andreari; Ezkio-Itsasoko Udaleko Miren Azpiazu andreari; Azpeitiko Udal Artxiboari; Idiazabalgo Udaleko

langileei; Itsasondoko Udaleko langileei; Olaberriko Udaleko langileei; Ordiziako Udaleko langileei; Ormaiztegiko Udaleko langileei; Olaberriko Garitain baserriko Gregorio Arratibel jaunari; Ormaiztegiko Sorozabal baserriko José Domingo Yurrita jaunari, Beasaingo Igartetxe baserriko Manuel Oiarbide jaunari eta Beasaingo Altamira baserriko Agapito Usabiaga jaunari.

Eta amaitzeko, Edurne Aldasoro Iturbe andreari eskertzen diogu liburu hau euskarara itzultzea; eta Beasaingo Udalaren Kultura Saileko agintari eta langileei Beasaingo Paperak bilduman honako hau argitara ematea.

Beasaingo udala